

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

**Pracovní činnosti jako součást
terapeuticko-formativních aktivit v dětských
domovech**

Bakalářská práce

Autor práce: Michaela Lomová
Studijní program: Speciální pedagogika
Studijní obor: Speciální pedagogika
Vedoucí práce: Mgr. Zdeněk Toušek

Datum odevzdání práce: 16. srpna 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 16. 8. 2013

.....

Michaela Lomová

Poděkování

Děkuji Mgr. Zdeňku Touškovi za odborné vedení, poskytnutí cenných rad a připomínek při psaní této práce. Děkuji také Dětskému domovu a školní jídelně Boršov nad Vltavou, konkrétně řediteli Mgr. Miroslavu Kouřilovi, a v neposlední řadě ZŠ a MŠ Kubatova za poskytnuté prostory nutné k realizaci projektu.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku přípravy dětí umístěných v dětských domovech na reálný život mimo zařízení. Jednou z možností, jak dosáhnout zlepšení současného stavu je využití terapeuticko – formativních přístupů v běžné pedagogické praxi vychovatelů. Jako vhodnou se jeví zejména činnostní a pracovní terapie. Cílem bakalářské práce je proto příprava, realizace a evaluace edukačního projektu využívajícího pracovní činnosti k rozvoji kompetencí, neboli dovedností, schopností, znalostí a postojů potřebných k samostatnému životu dětí z dětských domovů.

Text práce je rozdělen do čtyř částí. První kapitola je zaměřena na dětské domovy jakožto školská zařízení pro výkon ústavní výchovy, tedy zejména na jejich legislativní zakotvení, funkci, charakteristiku cílové skupiny a současné trendy v této oblasti.

Ve druhé části jsou vymezeny a představeny terapeuticko – formativní přístupy, které jsou součástí pedagogické praxe u nás nebo v zahraničí. Patří mezi ně mimo jiné terapie hrou, činnostní a pracovní terapie, terapie s účastí zvířat, expresivní terapie či psychomotorické terapie.

Třetí část je věnována významu práce a pracovních činností v životě člověka. Práce je zde pojata jako jedna ze základních lidských aktivit, která směřuje nejen k hmotnému zabezpečení, ale také k uspokojení psychických potřeb a pozitivní změně sociální role jedince. Při výchově dětí v ústavních zařízeních je proto nezbytná snaha utvářet a posilovat kladný vztah k práci a rozvíjet pracovní schopnosti a dovednosti.

Čtvrtá kapitola obsahuje zpracovaný a v praxi ověřený edukační projekt, který vychází z výstupů předchozí analýzy informačních zdrojů a v souladu s nimi je zaměřený na rozvoj kompetencí k samostatnému životu, v tomto případě konkrétně na přípravu stravy. V metodické části projektu jsou specifikovány cíle, stanoveny metody, formulovány hlavní zásady realizace a vymezen systém hodnocení. Následuje popis struktury projektu, záznam z jeho realizace a závěrečná evaluace.

Projekt je vytvořen na základě studia odborných zdrojů, přičemž jsou zohledněny potřeby a specifika cílové skupiny. Je určen pro 8 dětí z dětských domovů ve věku od 12 do 18 let. Z jeho názvu „Gurmánský výlet do Itálie“ je patrné, že obsahem je příprava jídel italské kuchyně, která je v současné době velmi populární. To ve spojení s dalšími prvky, jako je realizace mimo dětský domov, nákup surovin, živě zprostředkované italské reálie apod., projekt pro jeho účastníky ztraktivňuje a motivuje k aktivnímu zapojení. Hlavními obecnými cíli projektu je podpořit přípravu dětí na samostatný život po ukončení ústavní výchovy a rozvoj pozitivního vztahu k běžným pracovním činnostem. Konkrétní cíle jsou nácvik základních kuchařských dovedností, příprava několika jednoduchých jídel, získání znalostí o surovinách potřebných k přípravě jídel, propojení zeměpisných údajů o Itálii a reálií získaných v průběhu školní výuky s konkrétními informacemi spojenými s regionální gastronomií a motivace k dalšímu osobnímu rozvoji kuchařských dovedností.

Hodnocení projektu je třístupňové a zahrnuje sebehodnocení realizátora, hodnocení projektu ze strany účastníků a hodnocení získaných kompetencí účastníků realizátorem s využitím hry a rozhovoru.

Realizace projektu je rozvržena do šesti setkání. První z nich je věnováno seznámení s programem a motivaci k účasti, následující čtyři setkání jsou zaměřena na vlastní přípravu jídel a poslední schůzka je vyhrazena na vyhodnocení a slavnostní zakončení.

Projekt byl realizován ve spolupráci s Dětským domovem v Boršově nad Vltavou v únoru až květnu 2013. Na základě provedeného hodnocení lze konstatovat, že plánovaných cílů bylo dosaženo a projekt se osvědčil.

Vytvořený edukační projekt může být bez dalších úprav realizován s jinou skupinou dětí, tedy v jiném dětském domově, případně po tematické úpravě opětovně se stejnou skupinou dětí, což by mohlo mít pozitivní efekt v upevnění získaných znalostí a dovedností a dalším zlepšení vztahu k přípravě stravy v běžném životě.

ABSTRACT

This bachelor thesis focuses on the issue of preparing children in children's homes for real-life once they leave institutional care. One of the ways of improving the current state of affairs is to use therapeutic-formative methods in everyday pedagogical activities of educators, particularly suitable seem to be therapies based on work or activities. Consequently, the aim of this bachelor thesis is to prepare, implement and evaluate an educational project that uses these working activities to boost competences (skills, proficiency, knowledge and attitudes that children from institutional orphan care need to lead an independent life).

The body of this work consists of four parts. The first chapter studies institutional orphan care as educational institutions for institutional education, primarily the way they are rooted in law, their function, target group characteristics and current trends in this field of studies.

The second part specifies and introduces therapeutic-formative approaches that constitute a part of pedagogical praxis in Czech Republic and other countries, including therapies based on games, activities or work, animal-assisted therapies, expressive arts therapies or psychomotorical therapies.

The third part analyses the importance of work and working activities in the life of man. In this thesis, work is considered to be one of the most basic human activities; its aim is to achieve not only material provision, but also to satisfy physical needs and to initiate a positive change in the social role of individual. In education of children in institutional care, it is essential to form and boost positive attitude towards work and to develop work-related competences and skills.

The fourth chapter contains well-proven educational project that is based on the results of before-mentioned informational resources analysis and, in concordance with these results, focuses on a development of real-life competencies (which are, in this particular case, represented by food preparation skills). The methodical part of this project defines goals and approaches, formulates primary principles of implementation

and specifies evaluation criteria. Subsequently, it describes the structure of the project itself and contains implementation records and final evaluation.

This project was based on an analysis of professional resources and takes into account the needs and characteristics of its target audience – 8 children from orphan care institutions aged 12 to 18 years. Its name („Gourmet tour of Italy“) clearly reveals that it is all about preparing dishes from Italian cuisine, which today enjoys a lot of popularity. If we take into account other project components (execution outside institution, shopping for ingredients, real-life example of life in Italy etc.), it all makes this project only more appealing and constitutes a motivation for active involvement. The broader primary goals of this project are to bolster children’s training for independent life after they leave institutional care and to initiate a more positive approach towards everyday work-related activities. Specific goals of this project are to train basic cooking skills, prepare several simple dishes, acquire information about ingredients needed to prepare given meals, connect data about geography and real life in Italy gained during education with particular information connected to local gastronomy and a motivation to further develop personal cooking skills.

Evaluation of the project has three tiers: self-evaluation of project leader, evaluation of the project from participants and evaluation of competencies gained by participants from project leader using games and interview techniques.

Project implementation is planned for six sessions: the first session introduces program to participants and motivates them to be involved in it, the following four sessions focus on meal preparation itself and the last session is reserved for evaluation and end-of-program celebration. The project was implemented in cooperation with Dětský domov in Boršov nad Vltavou from February to May 2013. On the basis of given evaluation we can safely state that the planned goals were achieved and the project turned out to be a success.

This educational project can be, without further modifications, implemented for another group of children (in another orphan care institution). Another possibility is to modify the project topic and implement it with the same group of children, which could

have a positive influence on boosting the acquired knowledge and skills and achieving a further improvement of their attitude towards food preparation in real life.

OBSAH

ÚVOD	11
1. DĚTSKÉ DOMOVY V ČESKÉ REPUBLICE	13
1.1 Legislativní vymezení.....	13
1.2 Funkce dětských domovů	14
1.3 Charakteristika cílové skupiny	15
1.4 Důsledky ústavní výchovy na děti.....	19
1.5 Příprava dětí na reálný život	21
1.6 Současné trendy ÚV	24
2. TERAPEUTICKO – FORMATIVNÍ PŘÍSTUPY VE SPECIÁLNÍ PEDAGOGICE	27
2.1 Vymezení pojmů a charakteristika	27
2.2 Přehled metod.....	29
3. PRACOVNÍ ČINNOSTI.....	32
3.1 Vymezení pojmů	32
3.2 Význam práce v životě člověka.....	33
3.3 Pracovní kompetence.....	33
3.4 Specifika pracovních činností v dětském domově.....	35
4. EDUKAČNÍ PROJEKT	37
4.1 Metodika	38
4.2 Popis projektu.....	39
4.3 Praktické ověření projektu	40
4.4 Vyhodnocení	42
5. ZÁVĚR	45
6. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	48

7. KLÍČOVÁ SLOVA	53
8. SEZNAM PŘÍLOH.....	54

ÚVOD

Česká republika je často kritizována za to, že ve srovnání s většinou států Evropské unie, má větší počet dětí umístěných do zařízení ústavní výchovy. I přesto každým rokem přibývá dětí, které jsou umisťovány do dětských domovů.

V současné době odborná veřejnost intenzivně diskutuje o transformaci systému ústavní výchovy a proto také MŠMT a MPSV vypracovaly Národní akční plán Transformace institucionální výchovy, který má za cíl snížit počty umístěných dětí ve všech zařízeních pro ústavní péči. Jedním z předpokladů pro úspěch je posílení preventivní složky práce s ohroženými dětmi a jejich rodinami. A to v podobě střediscích, kde bude probíhat ambulantní péče.

Než transformace vstoupí v platnost, je potřeba v zařízeních pracovat na zlepšení situace. Dětské domovy se snaží protlačovat do popředí pracovní činnosti a vytváření pracovních návyků u dětí. Učí je základním dovednostem a zručnosti v domácích a řemeslných pracích. V průběhu přípravy se dětem také utváří představa o jejich možném uplatnění na trhu práce, mohou si vybrat činnost, která je bude bavit a věnovat se rozvoji této činnosti v některé z konkrétních škol

Jedním z největších problémů dětí umístěných v dětských domovech je, že se neumí zcela uplatnit v reálném životě. Jedním z důvodů je, že nemají vytvořené základní pracovní návyky. Proto je důležité klást velký důraz na přípravu dětí k jejich samostatnému životu za branou ústavního zařízení. Výchova ovlivňuje úspěšnost dětí v jejich budoucím životě. Tu ovlivňuje i učení nápodobou a to v dětských domovech je nedostačující. Některé děti po odchodu ze zařízení patří mezi dlouhodobě nezaměstnané a neumějí si udržet práci. Důležitou roli hraje i volba povolání po ukončení základní školy.

Jednou z cest k dosažení potřebných dovedností a znalostí je využití terapeuticko-formativních přístupů. Představují tak možnost, jak se jiným, mnohem zábavnějším způsobem připravit na odchod.

Právě tato situace mě inspirovala při volbě tématu bakalářské práce. Toto téma je velmi aktuální a než dojde k optimalizaci celé situace kolem ústavní výchovy, aktuálním tématem zůstane.

Cílem práce je příprava, realizace a evaluace edukačního projektu využívajícího pracovní činnosti k rozvoji a posílení kompetencí k samostatnému životu dětem v dětských domovech. Projekt bude zpracován metodou studia odborných informačních zdrojů a jejich analýzy, přičemž budou zohledněny potřeby konkrétní cílové skupiny.

Text bakalářské práce je rozdělen do čtyř kapitol. První kapitola se zabývá dětskými domovy v České republice z pohledu jejich legislativního zakotvení. Popisuje, které funkce dětské domovy přebírají od rodiny. Jsou zde popsány důvody umístění dětí do tohoto zařízení, a jaké problémy tyto děti mají. Zaměřuje se na přípravu těchto dětí na jejich reálný život. V této kapitole jsou popsány i změny, kterými ústavní výchova prošla a stále prochází.

Druhá kapitola se zabývá terapeuticko – formativními přístupy ve speciální pedagogice. Vymezuje pojmy, jako jsou terapie, terapeutické přístupy a formování. Dále jsou zde popsány jednotlivé metody a formy.

Třetí kapitola se zabývá vymezení pojmů práce a pracovní činnosti. Popisuje rozdíly mezi těmito pojmy. Věnuje se významu a důležitosti práce v životě člověka. Popisuje specifika pracovních činností v dětských domovech, a jak se děti připravují na odchod ze zařízení.

Čtvrtá kapitola se zabývá edukačním projektem. Jeho metodikou, přípravou, realizací a evaluací. V metodické části jsou vymezeny cíle, stanoveny metody a formulovány hlavní zásady realizace a vymezen systém hodnocení.

Literární zdroje, které se zabývají problematikou dětských domovů, jsou staré. Z toho důvodu je jako informační zdroj použit také internet, který je aktualizován a zákony, které jsou novelizovány.

1. DĚTSKÉ DOMOVY V ČESKÉ REPUBLICE

1.1 Legislativní vymezení

Charakteristika zařízení je vymezena v zákoně č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů (dále jen „zákon o ústavní a ochranné výchově“).

Dětský domov je školské zařízení v systému ústavní výchovy. Dítě je tam umístěno v případě, kdy rodinná péče zcela nebo částečně selhává a není možné zvolit pěstounskou péči nebo osvojení. (Matějček, 1998, s. 39) Pomáhají dětem s nařízenou ústavní výchovou, soud ji může nařídit, pokud je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit. (Zákon č. 94/1963, v platném znění, online) „Za vážné ohrožení nebo vážné narušení výchovy dítěte se nepovažují nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů dítěte nebo osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče, jestliže jsou jinak tyto osoby nebo rodiče způsobilí zabezpečit řádnou výchovu dítěte a plnit povinnosti vyplývající z jejich rodičovské zodpovědnosti.“ (§ 46, zákona č. 94/1963, v platném znění, online) V České republice jsou státní i soukromé dětské domovy. (Vocilka, 1999, s. 7-11) V současné době je uvedeno v registru sítě škol a školských zařízení v České republice registrováno sto čtyřicet šest dětských domovů, z toho dva zřizuje stát, tři církve, sto třicet pět kraj a šest je soukromých. (Statistika školství, 2013, online)

Na základě rozhodnutí soudu o nařízení ústavní výchovy jsou děti umístěny do vhodného školského zařízení pro výkon ústavní výchovy. Nejdříve jsou umístěny do diagnostického ústavu, který provede komplexní diagnostiku dítěte a na jejím základě umístí dítě do vhodného školského zařízení. Tam mohou být zpravidla osm týdnů. V diagnostickém ústavě jsou i děti s nařízeným předběžným opatřením nebo na dobrovolném pobytu. (Zákon, č. 109/2002, v platném znění, online)

Než vstoupil v platnost zákon č. 109/2002 Sb., o ústavní a ochranné výchově, existovaly v České republice dva typy dětských domovů, internátní dětský domov a dětský domov rodinného typu. Základní organizační jednotkou prvního z nich byla výchovná skupina, ta se skládá z osmi až patnácti dětí. Mohla být homogenní, ale i heterogenní. Těchto skupin v jednom zařízení mohlo být nejméně tři a nejvíce šest. U dětí v internátním typu se často objevovaly deprese a vyskytovala se u nich kolísavá až smutná nálada. Prostředí i způsob výchovy byl podobný režimu běžného internátu. Byl tedy vzdálenější rodinnému prostředí než dětský domov rodinného typu. (Vocilka, 1999 s. 10-11) Z toho důvodu byly internátní dětské domovy zrušena a jediným typem jsou dětské domovy rodinného typu, jejichž základní organizační jednotkou je rodinná skupina. V jednom dětském domově mohou být dvě až šest rodinných skupin. Tu tvoří nejméně šest a nejvíce osm dětí různého věku a pohlaví. Sourozenci jsou kromě odůvodněných případů zařazováni do stejné skupiny. (Zákon, č. 109/ 2002, v platném znění, online)

1.2 Funkce dětských domovů

Dětský domov se snaží v některých ohledech nahradit rodinu. Rodina plní funkci reprodukční, materiální, výchovnou a emocionální. (Výrost, 1998, s. 325). Rodina udává modely, vzory chování a jednání. Snaží se též i o stabilizaci dítěte a podle potřeby se snaží o proměnu stávajících sociálních rysů osobnosti. (Řezáč, 1998, s. 204)

Dětský domov přebírá některé funkce rodiny a tím se snaží naplnit zejména funkce materiální, výchovné a emocionální. Dětský domov také představuje prostředí, ve kterém se dítě rozvíjí.

Materiální funkce

Dětské domovy se zaměřují na zaopatření dětí v podobě stravování, ubytování a oblečení. Dále hradí náklady spojené se vzděláváním, se zdravotní péčí, které nejsou hrazeny ze zdravotního pojištění anebo pokud nebyla péče vyžádána zákonnými

zástupci dítěte. Děti dostávají kapesné podle věku a osobní dary, které jsou spojeny s narozeninami a svátky. Také dostávají věcnou pomoc při odchodu zleilosti ze zařízení. Mohou být hrazeny i náklady spojené s volným časem, v podobě potřeb k jeho naplnění. Dále se mohou hradit náklady na kulturní, uměleckou, sportovní a oddechovou činnost, ale také náklady na dopravu k osobám odpovědných za výchovu. V neposlední řadě se mohou hradit náklady a rekreaci a soutěžní akce. (Zákon, č.109/2002, v platném znění, online)

Výchovná funkce

Výchovná funkce je velmi podstatná a nenahraditelná, protože vytváří hodnotovou orientaci, tvoří základ pro formování vlastního Já, koncepci vlastního života. V rámci interakce v rodině neprobíhá pouze výchova dětí, ale vzájemné působení formuje všechny členy rodiny, jednak dlouhodobě, ale také i bezprostředně. Výsledkem je plynulé zařazení dítěte do společnosti. (Výrost, 1998, s. 326) Na děti v dětských domovech působí všichni členové rodinné skupiny. Děti se po odchodu z dětského domova neumí zcela začlenit do společnosti.

Emocionální funkce

Emocionální funkce úzce souvisí s funkcí výchovnou. Emoce jsou důležité pro realizaci socializace. Zahrnuje potřebu zázemí, bezvýhradného přijímání, podpory a pomoci, potřebu sdílení zážitků, důvěrnosti, potřebu klidu a uvolnění, potřebu jistoty a potřebu společných plánů. (Výrost, 1998, s. 327) Dětské domovy tuto funkci plní jen částečně. Děti plně nepocítují bezpečí a jistotu.

1.3 Charakteristika cílové skupiny

Podle Úmluvy o právech dítěte, kterou vydalo OSN, se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší 18 let. Úkolem dětského domova je starat se o děti od 3 do 18 let, případně i o zleilou osobu, která dosáhla věku 19 let na základě rozhodnutí soudu o

nařízení ústavní výchovy. (Zákon, č.109/2002, v platném znění, online) Děti se umisťují do dětských domovů ze sociálních nebo výchovných důvodů. (Vocilka, 1998, s. 10) Při uzavření smlouvy může dítě zůstat až do 26 let a to v případě, že se připravuje na své budoucí povolání. Tato smlouva musí být podepsána nejpozději do jednoho roku od ukončení ústavní výchovy. V dětských domovech jsou umístěny také nezletilé matky se svými dětmi. (Zákon, č. 109/2002, v platném znění, online). Mezi dětmi umístěnými v dětských domovech mohou být také děti se zdravotním postižením. (§7, vyhlášky č. 438/2006, v platném znění, online)

Většinou mají děti v dětských domovech i negativní životní zkušenosti z vlastních rodin. A tím je ovlivněno jejich cítění, jednání a myšlení, které se v některých případech odlišuje od projevů dětí vychovávaných v rodinách. (Vocilka, 1999, s. 7)

Do dětských domovů jsou umisťovány děti, které mají výchovné problémy, ale nemají závažné poruchy chování. Dále jsou tam umisťovány děti týrané, zneužívané, zanedbávané. Mohou tam být umístěny děti, které se sebepoškozovaly. Jsou tam umisťovány i děti sirotci, o které se jiný člen z rodiny nemůže postarat. Další skupinou jsou děti, o které se rodina nemůže nebo nechce postarat. Může to být např. ze sociálních důvodů. Některé děti z těchto rodin mohou mít dobré emocionální a vztahové zázemí a přesto jsou z rodiny odebrány. Rodina je ohrožena jako celek např. chudobou. Pro tyto děti umístění do dětského domova nemusí být nejvhodnější, protože trpí odloučením od rodiny. Některé děti přicházejí z málo podnětného prostředí, a proto je důležité, aby v dětských domovech měly dostatek podnětů a mohly se děti správně vyvíjet.

Aby si dítě osvojilo vše potřebné pro svůj vývoj, vyžaduje uzavřené a stálé prostředí, protože ještě nemá všechny dovednosti, které by mu pomohly obstát v reálném životě. Nejvíce se mu daří, když je jeho nejbližší okolí stálé. Z toho důvodu je důležité, aby jeho rodina byla harmonická. (Matoušek, 1995, s 20) Rodina je sociální prostor, který zásadně ovlivňuje socializaci jedince po celý jeho život. (Řezáč, 1998, s. 204)

Příčina umístění dítěte do dětského domova vychází ze selhání některé funkce rodiny. Vocilka (in Svobodová, 2002, s. 9, online) ukazuje šest nejčastějších důvodů umístění dítěte do dětského domova:

Nezvládnutá výchova

Rodiče nemají čas na své dítě a svůj zájem projeví až v době, kdy je na výchovu pozdě. Dítě už většinou projevuje asociální nebo antisociální chování a rodiče se snaží převést výchovu na státní organizace. Chápu je jako úlevu od výchovných povinností. (Vocilka, 1999, s. 29-30)

Trestná činnost rodičů

Většinou jde o činnost, která je obecně nebezpečná, hrubě narušující občanské soužití, proti životu a zdraví, proti rodině a mládeži nebo proti svobodě a lidské důstojnosti. Tyto činnosti nemají pozitivní vliv na vývoj dítěte, hlavně je ohrožen jeho morální vývoj a to z důvodu, že nemá pozitivní vzor ve svých rodičích. (Vocilka, 1999, s. 31)

Alkoholismus rodičů a závislost na jiných návykových látkách

Rodič závislý na alkoholu ovlivňuje zdravotní stav, např. nedostatečnou nebo nesprávnou výživou, zanedbáváním hygieny, ale i duševní vývoj svého dítěte, tedy jeho aktuální psychický stav. Rodič alkoholik není dobrým modelem, a pokud se s ním dítě ztotožní, může být jeho chování velmi problematické. Ale v některých případech přestává respektovat rodiče alkoholika, protože se ho bojí, někdy v něm může také vyvolat odpor. A tím vznikají mezi nimi spory. (Vágnerová, 2004, s. 570-573)

Nízká sociální úroveň rodiny

Neodpovídající bytové podmínky mohou být důvodem odejmutím dítěte z rodiny, ale je podstatné zvážit i výchovné schopnosti a předpoklady rodičů. Důležitou roli hraje i vztah dítěte k rodiči, ale také zájem rodičů o dítě. (Vocilka, 1999, s. 30)

Prostituce

Prostitutkami se často stávají dívky z nefunkčních rodin, jde i o týrané a zneužívané dívky. (Vocilka, 1999, s. 27)

Zanedbávání, zneužívání a týrání dětí

Velkým celosvětovým problémem je skupina dětí se syndromem týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Obecně je označován jako syndrom CAN. Jedná se o soubor nepříznivých příznaků v různých oblastech vývoje dítěte. Jsou převážně výsledkem úmyslného ubližování dítěti, které způsobuje nejčastěji rodič. Týrání může být jak fyzického tak i psychického charakteru. (Dunovský, 1995, s. 15-19)

O zanedbávání jde v tom případě, kdy je rodičovská péče vážně opomíjená a nechává následky v tělesném i duševním vývoji dítěte. Projevuje se např. nedostatkem přiměřené výživy, oblečení, ochrany nebo i v nezájmu o školní prospěch dítěte. (Langmeier, 2002, s. 286)

Při sexuálním zneužívání se dospělý sexuálně uspokojuje dítětem nebo dítě zneužívá v oblasti prostituce a pornografie. (Dunovský, 1995, s. 49) Mezi sexuální zneužívání patří jakýkoliv druh sexuálního styku s dítětem a nepřiměřeného dotýkání, ale také i bezdotykové sexuální obtěžování, jako je exhibicionismus pře dítětem. Sexuální zneužívání je velmi těžko dokazatelné. (Dunovský, 1995, s. 71-74)

Týrání se projevuje např. bitím rukou, gumovou hadicí nebo vařečkou, dále i kopáním, pálením cigaretou, kousáním, opařením vařící vodou. Tyto mechanismy zanechávají stopy. (Pöthe, 1999, s. 35) Druhý z nich není na první pohled vidět, ale na rozdíl od fyzického týrání přetrvává dlouho po ublížení. Dítě se pak cítí méněcenně, nemá dostatečné sebevědomí a trpí úzkostnými stavy. V některých případech si sebe samo neváží, je to důsledek ponižování. Psychického týrání se rodiče dopouštějí i při rozvodových sporech. Například když jeden z rodičů nechce, aby se dítě s druhým rodičem stýkalo. (Pöthe, 1999, s. 42)

1.4 Důsledky ústavní výchovy na děti

Děti vychovávané v dětských domovech žijí v odlišném prostředí než děti v rodinách. (Vocilka, 1999, s. 7) Ústavní pobyt je velkým zásahem do života a osudu dítěte. Každá etapa jeho života má svůj charakter a je zapotřebí, aby zařízení svůj režim přizpůsobilo. (Matoušek, 1995, s. 62)

Největším rizikem dětského domova je deprivací syndrom dítěte. (Matoušek, 1995, s. 63) Deprivace je stav, kdy některá z potřeb není dlouhodobě nebo nedostatečně uspokojována. Tento stav může negativně ovlivňovat aktuální psychický stav, ale také psychický vývoj dítěte. Důležitým faktorem je věk, ve kterém se psychická deprivace objeví. V raném dětství jsou důsledky citového strádání větší než v pozdějším věku. Dlouhodobá a závažná citová deprivace narušuje celý psychický vývoj dítěte, může také docházet k negativnímu nervovému rozvoji některých složek osobnosti nebo ke vzniku specifických odchylek. (Vágnerová, 2004, s. 53)

Podle Vágnerové (2004, s. 54) se deprivace rozděluje do oblastí:

Oblasti biologických potřeb

Mezi biologické potřeby patří např. jídlo, pití, spánek. Jejich dlouhodobý nedostatek může vést k závažnému poškození nebo dokonce až k smrti. Tímto způsobem většinou strádají týrané a zanedbávané děti. (Vágnerová, 2004, s. 54)

Podněťová deprivace

Při podněťové deprivaci strádá v oblasti stimulace, a to z důvodu nedostatku nebo nevhodnosti podnětů. Příčinou může být špatně fungující rodina nebo zanedbávající rodina. Překážkou může být i zdravotní postižení, které brání některé podněty získat nebo nedostatečně zpracovat. Vyskytuje se např. u smyslového postižení. (Vágnerová, 2004, s. 54)

Kognitivní deprivace

Kognitivní deprivace neboli deprivace významu. (Langmeier, 2011, s. 289) Výchovné a vzdělávací zanedbávání může vést k deprivaci v oblasti učení. Dítě, které je

zanedbáváno, se nemůže dobře rozvíjet, protože nemá dostatek příležitostí k učení. Z toho důvodu se může dítě jevit jako mentálně postižené, ale je to jen důsledek malých zkušeností (Vágnerová, 2004, s. 54)

Citová deprivace

Citová deprivace je důsledek neuspokojování potřeby spolehlivého a jistého vztahu s matkou, popřípadě s jinou osobou. Citové strádání má velmi negativní vliv na celkový rozvoj osobnosti, jeho vztah k ostatním lidem, ale i vztah k sobě samému. (Vágnerová, 2004, s. 54)

Sociální deprivace

Při sociální deprivaci se jedná o situaci, v níž nejsou trvale uspokojovány ty základní potřeby, které za normálních podmínek vedou k utváření a udržení osobní identity. (Maříková, 1996, s. 194) Vzniká v důsledku omezení přiměřených kontaktů s lidmi. K této deprivaci přispívají i někteří členové rodiny, když se snaží dítě izolovat od ostatních a neumožní mu tedy setkání s nikým jiným než s členy rodiny. (Vágnerová, 2004, s. 54)

Některé děti v ústavní výchově prožívaly deprivaci již v rodině a pobytem v zařízení se jejich deprivace jen prohloubila. Pokud dítě vyrůstá převážně v ústavní výchově, mluvíme o ústavní deprivaci. V tomto případě jde o narušení psychického vývoje, který se může projevit v celé struktuře osobnosti, v chování, v socializaci, v problémech, v celém životním přístupu a vztahu k sobě samému. Každé dítě v ústavu má za sebou negativní životní zkušenost a s tím spojené prožité trauma, jako je např. úmrtí rodičů, týrání, zneužívání, odmítání rodičů. V dětském domově nikdo terapeuticky nepůsobí a nepomáhá mu odstranit důsledky prožitého traumatu. Dalším problémem je, že děti vychovávané v ústavní výchově často dosahují menšího stupně školního vzdělání. Mají sníženou sociální inteligenci, mají potíže s navázáním kontaktů, jsou ve větší míře ovlivněny sociálně - patologickými jevy než děti vychovávané v kvalitním rodinném prostředí. Dále také limituje rozvoj pozitivního vztahu k práci.

Tyto faktory ovlivňují úspěšnost dítěte v reálném životě. Mnozí z nich končí na pozici dlouhodobě nezaměstnaných, nemohou si udržet bydlení. Tyto problémy je strhávají na samé dno a začíná jejich kriminální dráha. (Gottwaldová, 2006, s. 2-4, online)

1.5 Příprava dětí na reálný život

Odchod dětí z dětského domova je velký problém. Mezi tyto problémy patří zejména bydlení a povolání. Dětské domovy nemohou plnohodnotně zastoupit rodinu, proto některé děti po odchodu z něj končí jako bezdomovci. V dětských domovech mají děti zajištěny všechny materiální potřeby. Jsou zvyklé na určitou míru komfortu, po odchodu se ocitnou bez této péče a musejí se postarat samy o sebe. Je důležité děti dostatečně připravit na život mimo něj. Z toho důvodů také vzniká mnoho projektů, které se snaží děti na tuto skutečnost připravit. (Popela, L. Dům na půli cesty, online)

Projekt „Poradenské centrum pro děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou“

Tento projekt vytvořili pracovníci Centra J. J. Pestalozziho Chrudim. Hlavním cílem tohoto projektu je systematická příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou. Tato příprava se realizuje již v zařízeních pro výkon ústavní výchovy, je poskytnuta dětem, které se chystají opustit zařízení, a také dětem, které jsou ohroženy sociálně - patologickými jevy a předčasným ukončením školní docházky spojeným s nedokončením profesní přípravy. Pracovníci se snaží dlouhodobým a odborným působením odstranit traumata spojená se selháním či ztrátou rodiny a obtíže dané dlouhodobým pobytem v zařízení ústavní výchovy. Tento projekt je určen dětem ve věku od 7 do 19 let, které pocházejí původně z Pardubického kraje. Také záleží na jejich rodinné situaci, je tedy pro děti, kterým chybí rodinné zázemí nebo je toto prostředí natolik patologické, že je lepší tyto děti motivovat k bydlení po odchodu ze zařízení mimo rodinu. (Gottwaldová, 2006, online)

Život nanečisto

Projekt je zaměřen na přípravu dospívající mládeže v ústavech náhradní výchovné péče na přechod ze zařízení do samostatného života. Jde především o to, aby si děti vyzkoušely situace, které je čekají po odchodu, např. udržení si zaměstnání, shánění bydlení, hospodaření s penězi. V dětských domovech jsou děti většinou připravovány formou seminářů, které ovšem pro děti nejsou velkým přínosem. Z toho důvodu se některé děti dostanou do špatné party nebo se dokonce dostávají do sporu se zákonem. Z toho důvodu chce tento projekt tuto skutečnost změnit. Metody, které využívá, jsou kombinací prvků psychodramat, interaktivních dramatických scének, zátěžových her a psychologického působení využívajícího navozených intenzivních zážitků. Důležitá je i dostatečná motivace, a proto se těchto kurzů účastní i známé osobnosti, zejména herci. Do projektu jsou zapojeni i vychovatelé z dětských domovů. Společně s dětmi se účastní víkendových praktických seminářů. Dítě se těchto kurzů účastní několikrát. Nejde tedy o jednorázovou akci. V rámci projektu vznikla i počítačová hra se stejným názvem. Ve hře si mohou děti vyzkoušet, jak by jednaly v různých kritických situacích, které může přinést nebo přináší reálný život. (Múzy dětem - Život Nanečisto, 2006, online)

Startovné do života

Tento projekt vytvořil Nadační fond Livie a Václava Klausových, na konci roku 2012 došel druhý pětiletý cyklus. Do projektu se mohly zapojit děti z dětských domovů ve věku od 14 do 18 let. Cílem je pomoci dětem při jejich přípravě na vstup do reálného života, přispět k osamostatnění a nalezení vlastní cesty. Dále by měl projekt děti motivovat k dobrým výsledkům ve studiu a v činnostech ve volném čase. Tvoří ho každoroční pevný vklad z prostředků dárců, ale také nadační fond přispívá vybraným dětem motivačním bonusem. Prioritou je vzdělání, např. zlepšený prospěch ap., dále chování v dětském domově a mimoškolní aktivity, např. jazykové a hudební vzdělávání, sport, účast na soutěžích. Motivační bonus bude vyplácen k 1. září každého roku, vždy po předchozím návrhu ze strany opatrovníka dítěte ustanoveného soudem, většinou

zaměstnanec dětského domova. (Nadační fond Livie a Václava Klausových, 2008, online)

Domy na půl cesty

Domy na půl cesty poskytují střednědobé bydlení lidem, kteří opouštějí ústavní zařízení nebo rodinu a jejichž schopnosti v oblasti péče o domácnost, prosazování práv a nároků a v dalších důležitých sférách psychosociálních dovedností jsou snižené v důsledku ústavní výchovy nebo vlivem rodiny a osobního vývoje. Jedná se o speciální ubytovací zařízení, částečně režimové, nenahrazující domov. Život v něm se má co nejvíce přibližovat běžné normě, zároveň se uplatňuje hledisko samostatnosti, nácviku sociálních dovedností a sociálního učení. Služba má termínovaný charakter. Poskytuje ubytování, hygienu, podporu při vedení domácnosti, pomoc při prosazování a ochraně práv a zájmů, sociální (občanské) poradenství, terapeutické služby, sociální práce, aktivizační, výchovné, vzdělávací služby, zprostředkování lékařské, psychologické či sociální péče dle potřeby. (Cekas, 2003, online)

Můj byt

Projekt podporuje Nadace táta a máma. Cílem je vtáhnout mladší děti aktivněji do problematiky související s hledáním samostatného bydlení. Ukázat, jak situaci řešily děti před nimi. Pomůckou se stala stejnojmenná publikace, která vedle informací o jednotlivých typech bydlení či kontaktech na ubytovací zařízení, přináší i inspirativní životní příběhy získané v průběhu projektu. Starším pak pomoci dle jejich aktuálních potřeb a situace. Projekt je určen dětem, které opouštějí dětské domovy nebo pěstouny. (Můj byt, online)

Moje kariéra

Pracovní kariéra je hlavním tématem projektu pro dospívající mládež z dětských domovů Ústeckého kraje. /kolem projektu je, aby si účastníci našli brigádu. Sjednat si brigádu vyžaduje spoustu znalostí, dovedností a velkou dávku samostatnosti. A právě to se v projektu trénuje. Projekt se od ostatních projektů liší tím, že klade důraz

na praktické dovednosti. Mladí lidé si na základě získaných znalostí a dovedností sami brigády vyhledají a odpracují alespoň 80 brigádnických hodin. Odborný konzultant na základě plánu osobního rozvoje pracuje s účastníky během brigád. (Nadace táta a máma, online)

V dětských domovech může být z důvodu přípravy na budoucí samostatný život zřízena bytová jednotka. V ní může být dítě umístěno samostatně nebo nanejvýš ve tříčlenné skupině. Záleží také na vnitřním řádě a důležitým kritériem je věk 16 let. (§2, odst. 6, vyhlášky č. 438/2006, v platném znění, online)

Vychovatelé v dětských domovech se snaží děti připravit na jejich odchod. Každá rodinná skupina je vybavena kuchyní, ve které si děti samy připravují svačiny do školy a také si o víkendech mohou připravit večeři nebo upéct nějaký moučník. Vychovatelé učí děti prát oblečení, aby děti věděly, na kolik stupňů se může oblečení prát a také které barvy se spolu mohou dát vyprat. Větší děti si své oblečení samy žehlí a pomáhají se žehlením mladším dětem. Učí se tím i spolupráce, která je pro život mimo dětský domov důležitá.

1.6 Současné trendy ÚV

Česká republika patří mezi země s vysokým počtem dětí umístovaných do ústavní a ochranné výchovy v Evropě. (Sborník konference Člověk hledá člověka, 2007, s. 8) V zařízeních (diagnostické ústavy, dětské domovy se školou, výchovné ústavy, dětské domovy) bylo umístěno k 31. 10. 2011 celkem 7 150 dětí. (Statistiky náhradní výchovy v ČR, 2011, online)

Ústavní výchovu upravuje zákon o ústavní a ochranné výchově 109/2002 Sb.. Tento zákon prošel mnohými novelizacemi. Nejnovější novela č. 333/2012 s ohledem na trend příklonu k menším zařízením snižuje maximální počet rodinných skupin v dětském domově na čtyři, místo dosavadních šesti v jedné budově. Více skupin by sice mohl podle novely povolit zřizovatel domova, ale na své náklady. V rodinné skupině by

mohlo být maximálně osm dětí. Zákon počítá také s navýšením kapesného dětí v ústavech. Například dítě starší 15 let by mělo měsíčně místo 300 korun dostávat 360 korun. (Zákon, č.109/2002, v platném znění, online) Novela také nově umožňuje na základě smlouvy poskytovat péči nezaopatřeným osobám, které již byly z ústavní výchovy propuštěny, ale jejich životní situace vyžaduje jejich přijetí zpět do zařízení, zejména v souvislosti s přípravou na budoucí povolání např. studiem. Dále umožňuje, aby děti - cizinci, které nemají problém se zvládnutím českého jazyka, mohly být umístěny do běžných zařízení a nemusely být zařazeny v zařízení pro děti-cizince nebo v samostatném oddělení pro tyto děti. Upravují se i kritéria pro společné umístění sourozenců, kdy by vzdělávací a zdravotní hledisko nemělo být rozhodující. (Důvodná zpráva novely 333/2012, 2012, online)

Postupný proces transformace systému náhradní výchovné péče ve školských zařízeních má v souladu s aktivitami Národního akčního plánu Transformace institucionální výchovy následující hlavní cíle:

1. Snížit počet dětí dlouhodobě umístěných ve všech typech ústavní péče, a to za předpokladu posílení preventivní složky práce s ohroženými dětmi a jejich rodinami, rozvoj a dostupnost souvisejících podpůrných služeb, včetně navýšení počtu kvalifikovaných pracovníků.
2. Vytvoření sítě specializovaných ambulantních pracovišť s profesionální péčí orientované na potřeby dítěte a práci s celým rodinným systémem.
3. Transformování, diferenciací a specializací náhradní výchovné péče pro pomoc dětem, u nichž je umístění do zařízení institucionální výchovy nejlepším, nebo jediným reálným možným řešením jejich situace. (Transformace institucionální výchovy, 2009, online)

Novela zákona o pedagogických pracovnících z roku 2012 upravila kvalifikaci vychovatelů ve školských zařízeních. Mezi největší změny patří:

1. Neučitelské vysokoškolské vzdělání zaměřené na jakoukoli pedagogickou odbornost - postačuje i bakalářský program. Do této doby bylo vyžadováno zaměření na vychovatelství nebo sociální pedagogiku.

2. S účinností od 1. září 2012 je nově daná možnost získat kvalifikaci vychovatele i pro absolventy nepedagogických vysokoškolských oborů (i bakalářských) s podmínkou doplnění studia pedagogiky.
3. Vyšší odborné vzdělání zaměřené na vychovatelství nebo další vyjmenované pedagogické odbornosti. Do této doby zákon umožnil na tomto stupni vzdělání jen zaměření na vychovatelství nebo sociální pedagogiku. Nově tedy je uznatelné i vzdělání v oboru pedagogika volného času a speciální pedagogika.
4. Vyšší odborné vzdělání – jakékoliv doplněné alespoň studiem pedagogiky v akreditovaném zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků s minimálním rozsahem tohoto studia – stanoví prováděcí předpis – Vyhláška č. 317/2005 Sb. Dříve byl tento minimální rozsah stanoven v počtu 80 hodin přímo v zákoně.
5. Střední vzdělání s maturitní zkouškou v oboru zaměřeném na přípravu vychovatelů a od 1. září 2012 nově i pedagogů volného času. Také je nyní možná vzájemná prostupnost těchto dvou maturitních oborů.
6. Střední vzdělání s maturitní zkouškou – jakékoliv, doplněné vzděláním v programu celoživotního vzdělávání, který musí být uskutečňovaný VŠ. Novinkou od 1. září 2012 je rozšíření výběru specializace v rámci programu celoživotního vzdělávání na VŠ. Do této doby byl přípustný jen program celoživotního vzdělávání na VŠ zaměřený výhradně na přípravu vychovatelů.
7. Zákon od 1. září 2012 obsahuje ustanovení znamenající vzájemnou prostupnost absolventů maturitních oborů pro učitele MŠ a vychovatele a to vykonáním jednotlivé zkoušky v rámci profilové části maturitní zkoušky. (§ 16 zákona č. 563/2004 Sb., v platném znění, online)

2. TERAPEUTICKO – FORMATIVNÍ PŘÍSTUPY VE SPECIÁLNÍ PEDAGOGICE

2.1 Vymezení pojmů a charakteristika

Pojem terapie pochází z řeckého slova *therapeua*, které znamená pomoci někomu na jeho cestě. (Terapie, 2013, online) Hartl (2010, s. 600) uvádí, že terapie je léčení tělesných nebo duševních poruch a poruch chování. Jedná se o snahu pomoci lidem změnit jejich patologické myšlení, emoce a chování doprovázena lidské společnosti odpradáva.

Zlom nastal při nástupu emancipačních tendencí, při nichž se začali více vyvíjet samostatně budované speciálně terapeutické terapie a tím i vznik tzv. uměleckých terapií, které se snaží dosáhnout pozitivních změn patologického myšlení, emocí a chování za pomoci zacíleného a ovlivňujícího potenciálu slova, nonverbální komunikace, učení, vztahu, prožitku a podobně. (Müller, 2006, s. 7-20)

Terapeutické přístupy jsou způsoby cíleného a odborného jednání člověka s člověkem, které směřují k odstranění příčin, zmírnění nebo odstranění nežádoucích problémů. Vedou k pozitivní změně. (Müller, 2005, s. 13-33)

Terapeuticko-formativní přístupy pomáhají zejména psychologům, speciálním pedagogům a psychoterapeutům u jejich klientů docílit normy nebo se k ní alespoň přiblížit. Pro všechny používané terapie platí, že musejí probíhat v určitém prostředí a čase, že musí mít určitou organizační formu, že odpovídají určité orientaci terapeuta. Důležitou roli hraje individualita klienta, záleží na jeho věku a potřebách. Jejich cíl je léčebný, rehabilitační, ale také preventivní. Prvotní zaměření může být jednak soustředěné na somatické nebo psychické změny. (Müller, 2005, s. 13-33) Terapii můžeme začít jen v případě, když je navázaný vztah mezi klientem a terapeutem, který je založen na vzájemné důvěře. Volí se ta terapie, která bude největším přínosem pro klienta, ale také i podle oblasti jeho zájmu. (Pipeková, 2001, s. 21-26)

Formativní přístup působí na formování osobnosti a na osobnostní růst. (Renotierová, 2006, s. 60) Hartl (2010, 157) definuje formování osobnosti jako „*proces*

změny a rozvoje osobnosti, jako důsledek vnějšího působení 1. živelné, 2. zaměřené na cíl, 3. sebeformováním.“ Výchova je dlouhodobé formování osobnosti. Může být spontánní nebo řízená. Mezi spontánní výchovné působení patří např. veřejná morálka a veřejné mínění. Řízené výchovné působení probíhá např. v rodině a školských zařízeních. Formování osobnosti v činnostech závisí na metodě řízení činnosti, motivaci, citovému vztahu zúčastněných osob, množství činností a požadavků. (Osobnost 1. - pojem a podstata, utváření, formování, 2009, online)

Speciálně pedagogické terapie jsou osobité. Jejich výsledek a průběh závisí na mnoha faktorech, jako je např. osobnost terapeuta, jeho orientace a zkušenosti, zdroje, ze kterých terapeut vychází, na klientovi, na instituci, ve které se terapie uskutečňuje. Z toho lze vyvodit, že terapie se stejným názvem není identická. (Müller, 2005, s. 15)

Terapeutický proces, který se může realizovat u jakéhokoliv klienta, má určitý průběh neboli fáze a také probíhá v určitém prostředí např. v materiálním, sociálním. Na podmínky terapií se lze dívat ze dvou hledisek. První z nich je krátkodobé neboli jednotlivá sezení. V nich jde především o fáze, které se týkají nejprve navázání kontaktu, uvolnění, motivace a uvedení hlavního terapeutického problému. Dále se zaměřujeme na aktuální terapeutický problém a nakonec přichází uzavření terapeutického problému. Druhé hledisko je dlouhodobé neboli celá terapie. V tomto případě se nejdříve zaměřujeme na určení stávajícího problému a možností řešení. Důležité je také navázání kontaktu s klientem, vhodně ho motivovat. Musí se také cítit uvolněně. Dalším krokem je zaměření se na navázání terapeutického vztahu, domluva na celé organizaci terapie a její naplnění. Dalším krokem je ukončení terapie a nabídka dalších možných kroků. (Müller, 2005, s. 20-24) Cílem terapie je vytváření si vlastních postojů a usiluje o co největší smysluplné působení v reálném životě. (Pipeková, 2001, s. 21-26)

Terapeuticko – formativní přístupy jsou specifickou formou práce s dětmi. Pro děti představují zábavnou formu, jak se něčemu naučit. Z časového hlediska se jedná o krátkodobé působení v rozmezích několika setkání. Měly by se využívat i ve školských zařízeních, kde mohou doplnit výchovný přístup vychovatelů. Výchovný přístup je časově neohrazen, je tedy dlouhodobý a vyvíjí se v průběhu výchovy dětí.

2.2 Přehled metod

Metody jsou chápány jako skupiny konkrétních a strukturovaných postupů skládajících se např. z dílčích technik. (Renotierová, 2006, s. 62) Každá terapie svými prostředky má za cíl pomoci člověku a změnit jeho chování, myšlení, emoce či osobnostní strukturu společensky a individuálně přijatelným směrem. (Müller, 2005, s. 13-33) Formy terapeuticko – formativních přístupů mohou být různé. Můžeme je dělit podle dvou hledisek. Z hlediska časového rozvržení jde např. o jednotlivá cvičení a o pravidelná cvičen. Z hlediska počtu zúčastněných osob jde o formy individuální, skupinové a hromadné. (Renotierová, 2006, s. 63) Oldřich Müller ve své knize *Terapie ve speciální pedagogice* (2005, s. 13-33) uvádí základní rozdělení terapií ve speciální pedagogice podle druhu terapeutického prostředku takto:

Terapie hrou

Hra je základní aktivita člověka. Má velký význam pro formování osobnosti člověka. Hra slouží také jako prostředek komunikace. (Müller, 2005, s. 25) Jde o život nanečisto, kde vzniká modelový svět, ve kterém můžeme zkoušet nové role a typy chování a v neposlední řadě také experimentovat a zkoumat jiné způsoby vzájemného působení s okolím. (Franc, 2006, s. 66) Terapii hrou lze v užším slova smyslu definovat jako aplikaci prostředků hry s cílem pomoci člověku a změnit jeho chování, myšlení, emoce a ukázat společensky přijatelnou osobnostní strukturu. V širším slova smyslu jde o využití hry v různých formách, např. využití dramatické hry v dramaterapii, a v různých oborech např. v klinické psychologii, ve speciální pedagogice. (Müller, 2005, s. 26)

Činnostní a pracovní terapie

Přístupy činnostní a pracovní terapie se vzájemně překrývají. Rozdíl mezi nimi je minimální. Jediným rozdílem je možno chápat, že v pracovní terapii (ergoterapii) jde o vytvoření konkrétního výrobku nebo o výsledek práce. Dosahuje se prostřednictvím rukodělných činností a nácvikem praktických činností v životě člověka. (Müller, 2005,

s. 26-27) Jde především o činnost společensky užitečnou. Moderní ergoterapie vychází z humanistické psychologie a psychoterapie a také z kognitivně behaviorální terapie. (Klivar, 2003, s. 3)

Psychomotorické terapie

Psychomotorika je výchova pohybem. Jde o model vývoje osobnosti pomocí motorických učebních procesů. Jejím cílem je uplatnění jedince ve společnosti. (Pipeková, 2001, s. 62-68) Do této terapie spadá velké množství činností, které spadají i do ostatních terapií. Je to takový terapeutický přístup, jehož prioritou je ovlivnění duševních procesů člověka za pomoci tělesné stimulace. Využívá např. metod jako je pantomima, relaxace, tanec, improvizace s pohybem. (Müller, 2005, s. 27)

Expresivní terapie

Expresa je zvláštní druh lidské aktivity, umožňuje člověku spontánně vyjadřovat své emoce, náladu, psychický stav, pocity. Prostřednictvím spontánního projevu udáváme svou výpověď, kterou však nemůžeme plně kontrolovat. Tato terapie je velmi rozšířená. Umělecké prostředky jsou výtvarné, literární, dramatické a hudební. Podle toho pak jednotlivé terapie nazýváme arteterapie, biblioterapie, dramaterapie a muzikoterapie. (Müller, 2005, s. 28)

Terapie s účastí zvířat

Terapie s účastí zvířat zaujímá významné místo mezi terapiemi ve speciální pedagogice. Výjimečnost spočívá hlavně v prostředí, který využívá. Neúčastní se pouze člověk, ale také jakékoli společenské zvíře. Nejčastějším zvířetem je pes a kůň. Podle použitého zvířete se jednotlivé terapie nazývají. V těchto případech jde tedy o canisterapii a hipoterapii. (Müller, 2005, s. 33) První z nich u nás není tolik známá jako hipoterapie, ale je uznávanou terapeutickou metodou a má velký význam při sportu zdravotně postižených. Druhá z nich má tři složky, mezi které patří hipoterapie, léčebně pedagogické ježdění a sportovní a rekreační ježdění handicapovaných. (Jankovský, 2006, s. 24) V obou případech zvíře pomáhá psychické stimulaci, rozvoji sociální

komunikaci, jistému stupni samostatnosti, nezávislosti a uspokojování potřeby bezpečí a jistoty. (Müller, 2005, s. 33)

3. PRACOVNÍ ČINNOSTI

3.1 Vymezení pojmů

Pojmu práce a pracovní činnosti se věnuje několik autorů. Práce je základní činností člověka a přesto se její definice u jednotlivých autorů liší. Např. Giddens (1999, s. 300) definuje práci jako *„vykonávání úkolů vyžadujících mentální a fyzické úsilí, jehož cílem je výroba zboží a služeb k uspokojení lidských potřeb.“*

Hartl (2010, s. 436) považuje za práci *„tělesné nebo duševní činnosti zaměřené na výdělek, výživu, uspokojení potřeb a tvorbu hodnot.“*

Podle Dohnalové (2006, s. 526) je práce *„účelná lidská činnost konaná s určitým úsilím, která slouží primárně k zajištění obživy, a případně i k uspokojení psychického ustrojení, výsledkem této činnosti.“*

Někteří autoři rozlišují pojmy práce a pracovní činnost. Pojem pracovní činnost chápou jako rozvinutí slova práce. Pracovní činnost je podle nich konkrétnější než práce, která je obecnějším pojmem. Např. Hartl (2010, s. 82) definuje pracovní činnost jako *„cílevědomý, plánovitý a produktivní proces charakterizovaný myšlenkou představou výsledku práce a plánem pořadí všech operací“* Oproti tomu někteří autoři tyto dva pojmy zaměňují. Stávají se synonymem. Příkladem může být definice Pauknerové, podle které pracovní činnost představuje *„svou podstatou cílevědomé, systematické a záměrné působení na vnější svět. Jejím prostřednictvím člověk získává nezbytné prostředky k zajištění své individuální i druhové existence. V procesu společenské práce se tvoří hodnoty. Současně však práce aktivně formuje a rozvíjí psychiku člověka a jeho osobnost.“* (Pauknerová, 2006, s. 152)

3.2 Význam práce v životě člověka

Na jedné straně si pod tímto pojmem představíme časově náročnou, vyčerpávající a namáhavou činnost, ale na straně druhé je smyslem života, umožňuje osobnostní rozvoj a pocit uspokojení. Práci řadíme do hlubokých biologických potřeb člověka. Zajišťuje nám i do jisté míry fyzické a psychické zdraví. Patří k lidské přirozenosti (Buchtová, 2002, s. 9-33) Patří mezi činnosti, kterými trávíme více času než jinými. Pod pojmem práce si většinou představíme spíš dřinu, ale v případě, kdy nemáme práci, připadáme si ztraceni a dezorientováni. (Giddens, 1999, s. 299) V životě člověka zaujímá nezastupitelné postavení. Pokud mluvíme o placené práci, poskytuje nám materiální prospěch. Dává nám také pocit seberealizace a užitečnosti. Dává člověku řád. V průběhu skupinové práce navazujeme i sociální vztahy. Uspokojuje naši potřebu ctížádosti, sebeuplatnění a sebeúcty. Prostřednictvím práce dáváme dětem pozitivní vzor, předáváme jim hodnoty. Tím jim nabízíme možnost ztotožnění, nápodoby a osobního příkladu. (Buchtová, 2002, s. 75)

3.3 Pracovní kompetence

Samotný odchod z dětských domovů je pro děti velká zátěž, proto je důležité je vybavit potřebnými dovednostmi, schopnostmi a znalostmi neboli kompetencemi. Dítě z rodiny má základy již ze svého prostředí. Tyto základy jsou prohlubovány ve školách, kde se setkáváme s pojmem klíčové kompetence. Tento pojem je definován např. v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (2007, s. 14-17) Tyto kompetence by si měl každý žák osvojit během studia. *„Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Jejich výběr a pojetí vychází z hodnot obecně přijímaných ve společnosti a z obecně sdílených představ o tom, které kompetence jedince přispívají k jeho vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu a k posilování funkcí občanské společnosti.“* (RVPZV, 2007, s. 14) Děti v dětských domovech nemají žádné základy z rodiny, nebo jen minimální. Z toho důvodu je

potřeba u těchto dětí rozvíjet klíčové kompetence i v dětských domovech, aby se lépe zapojily po jejich odchodu do reálného života. Klíčové kompetence by si měl osvojit každý, jsou obecné a potřebné pro život. Dalšími kompetencemi jsou specifické, které rozvíjí klíčové kompetence, jsou jejich nástavbou. Člověk, který ovládá i některé specifické kompetence, má lepší uplatnění např. na trhu práce.

Význam pojmu kompetence se liší u odborné a laické veřejnosti. Pro laickou veřejnost ni je synonymem pro možnost formulovat nějaký problém nebo jako pravomoc či se k němu vyjádřit. Pro odbornou veřejnost představuje soubor znalostí, zkušeností, metod, postupů a dovedností, ale i postojů, které využívá k řešení úkolů a životních situací. Umožňují mu také osobní rozvoj a naplnění jeho životního úsilí. (Veteška, 2008, s. 25)

Pracovní kompetence u základního vzdělávání a zájmového vzdělávání jsou totožné. Základní vzdělávání má žáky potřebnými kompetencemi vybavit a zájmové vzdělávání by mělo kompetence více rozvíjeny. Mezi pracovní kompetence, které by si měl žák po ukončení zájmového vzdělání osvojit, patří:

1. Používání bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení. Dodržování vymezená pravidla. Plnění povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky.
2. Přístupování k výsledkům pracovní činnosti nejen z hlediska kvality, funkčnosti, hospodárnosti a společenského významu, ale i z hlediska ochrany svého zdraví i zdraví druhých, ochrany životního prostředí i ochrany kulturních a společenských hodnot.
3. Využívání znalostí a zkušeností získané v jednotlivých vzdělávacích oblastech v zájmu vlastního rozvoje i své přípravy na budoucnost. Činit podložená rozhodnutí o dalším vzdělávání a profesním zaměření.
4. Orientovat se v základních aktivitách potřebných k uskutečnění podnikatelského záměru a k jeho realizaci. Chápat podstatu, cíl a riziko podnikání. Rozvíjet své podnikatelské myšlení. (Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání, 2007)

3.4 Specifika pracovních činností v dětském domově

Vzhledem ke špatnému zapojení dětí po jejich odchodu ze zařízení, je velmi důležité klást velký důraz na pracovní činnosti, aby se mohly o sebe postarat. Důležitým prvkem je vytvoření jejich kladného vztahu k práci a vybudování základních pracovních návyků. Každý dětský domov má svůj denní program, kterým se děti řídí. Je doprovázen i pracovními činnostmi, mezi které patří např. mytí nádobí, uklízení, žehlení apod. I během svého volného času vykonávají různé pracovní činnosti. Ty jsou postaveny na dobrovolnosti. Docházejí na zájmové kroužky, jejichž náplní je např. keramika.

Volný čas je chápán jako opak nutné práce a povinností. Jde o čas, ve kterém si svobodně vybíráme svou činnost, děláme je dobrovolně a rádi. Přinášejí nám pocit uvolnění a uspokojení. Do volného času patří odpočinek, zábava, rekreace, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání. (Pávková, 2002, s. 15)

Jak máme jednotlivé činnosti vykonávat, se učíme během celého života. Nejintenzivnější učení činností je v dětství, kdy se s nimi seznamujeme poprvé. Pomáhá nám k tomu zejména sociální učení, ze kterého využíváme učení nápodobou neboli imitací. Při tomto učení jedinec nejprve poznává činnost a chování vzoru, a to buď přímo pozorováním, nebo nepřímo, a to na základě slovního popisu nebo zobrazení. Výsledkem je poznání, vytvoření si obrazu o dané činnosti, které pak v různém časovém odstupu sám realizuje. (Výrost, 1998, s. 269) Prostřednictvím nápodoby a identifikace se člověk začleňuje do společnosti, uskutečňuje se tím socializace, která je nejdříve v rodině, pak v malých společenských skupinách, jako je školní třída, zájmový klub, sportovní družstvo. (Hartl, s. 537) Během procesu dochází k předávání specifických kulturních představ, znalostí a dovedností starší generací generaci mladší, jejíž členové se pak teprve osvojením těchto představ, znalostí a dovedností stávají plnohodnotnými členy své společnosti. (Dohnalová, 2006, s. 587)

Pro budoucí život dětí s ohledem na pracovní činnosti a jejich pracovní uplatnění je důležité, aby měly sociální inteligenci, což je schopnost jednat s lidmi a tvořivě řešit mezilidské konflikty. Základem je empatie, zběhlost v mezilidské komunikaci i citlivost

pro mezilidské vztahy. Shrnuje vlastnosti, které jsou podstatné pro jednání s druhými lidmi a důležité pro taková povolání, jako jsou personalisté, pracovníci v marketingu, sociální pracovníci, psychologové, psychiatři a učitelé. (Hartl, 2010 s. 226). Dále také adaptace, která představuje proces postupného přizpůsobování se člověka sociálním podmínkám, psychologicky zahrnuje přizpůsobení se chování, vnímání, myšlení, postojů. (Hartl, 2010, s. 12) Je označován i za proces, při kterém nová vlastnost vzniká. (Dohnalová, 2006, s. 31)

4. EDUKAČNÍ PROJEKT

Jak již bylo zmíněno v úvodu, je cílem této bakalářské práce připravit, realizovat a evaluovat edukační projekt využívající pracovní činnosti k rozvoji a posílení kompetencí k samostatnému životu dětí v dětských domovech. Navržený projekt by měl proto v maximální možné míře reflektovat potřeby dětí a rozvíjet ty znalosti, schopnosti, dovednosti a postoje, které jsou lidmi vyrůstajícími ve funkčních rodinách brány jako samozřejmost, tedy např. kladný vztah k práci, základní pracovní návyky a pracovní dovednosti (sebeobsluha, péče o domácnost), ekonomické myšlení, schopnost organizovat svůj čas, morálně volní vlastnosti (trpělivost, vytrvalost). Ze širokého spektra pracovních činností, které výše uvedené charakteristice odpovídají, byla vybrána příprava pokrmů. Důvodem této volby bylo jednak to, že se jedná o činnost, která je spojená s uspokojováním základních životních potřeb, a tudíž nezbytná, jednak to, že jde o činnost, která je snadno realizovatelná, nevyžaduje žádné mimořádné podmínky, není závislá na počasí, umožňuje dosáhnout výstupů v relativně krátkém čase a výsledkem je jídlo, které je zároveň odměnou. Jako podpůrný argument je ale také důležité zmínit, že realizace projektu zaměřeného na přípravu pokrmů je výhodná z hlediska motivace díky velké publicitě, jaké se v posledních letech vaření dostává v televizi a dalších médiích. Z důvodu atraktivity pro účastníky pak byla zvolena italská kuchyně. Ta je v současné době jednou z nejoblíbenějších, a to jak pro chuť pokrmů, tak s ohledem na dietetické vlastnosti. Navíc jako kuchyně známého, relativně blízkého, hojně navštěvovaného významného evropského státu s jedinečnou historií umožňuje propojení pracovní činnosti s teoretickými znalostmi, které děti z dětských domovů získávají ve škole, a tím prohloubit vědomosti a propojit je s konkrétními informacemi a zážitky.

Za účelem přípravy a realizace projektu byla navázána spolupráce s Dětským domovem a školní jídelnou Boršov nad Vltavou. Toto zařízení bylo vybráno jednak z důvodu blízkosti Českých Budějovic, a jednak z důvodu vstřícného přístupu vedení.

4.1 Metodika

Edukační projekt byl připraven s pomocí odborných informačních zdrojů a s využitím vlastních zkušeností získaných v průběhu dosavadní pedagogické praxe, přičemž byly zohledněny potřeby konkrétní cílové skupiny a edukační realita dětského domova. Na základě toho a při zohlednění potenciálu zvolené pracovní činnosti byly vymezeny následující cíle:

- posílit kladný vztah k práci,
- procvičit či získat základní pracovní dovednosti při přípravě pokrmů,
- rozvinout ekonomické myšlení,
- posílit samostatnost a schopnost adaptability,
- rozvinout schopnost organizovat čas,
- posílit morálně volní vlastnosti (trpělivost, vytrvalost).

Základní pedagogickou metodou, kterou je možné při zvoleném charakteru aktivity využít k dosažení definovaných cílů, je přirozeně metoda praktických činností. Je však nezbytné vytvořit vhodné podmínky, aby mohl být její potenciál naplno využit. Jednou z těchto podmínek je, aby projekt nebyl organizován v důvěrně známém prostředí dětského domova, které mají děti spojeno s řadou stereotypů a zvyků. To by bylo při snaze o rozvoj adaptability a samostatnosti kontraproduktivní. Zároveň však je třeba nalézt zázemí s potřebným materiálním vybavením a dostatečnými prostorovými parametry pro práci.

Další podmínkou nutnou k dosažení vymezených cílů je získání surovin pro přípravu pokrmů. Metoda pracovních činností je efektivní pouze v případě, kdy se odehrává v reálném prostředí s reálnými, případně vhodně realisticky nasimulovanými nároky. Proto je třeba, aby si děti organizovaly a realizovaly nákup samy, byť v tomto případě z důvodu právní odpovědnosti s asistencí dospělé osoby. Obdobně je třeba postupovat i v případě dalších pomocných prací, které jsou ovšem nedílnou součástí přípravy pokrmů, tedy např. mytí nádobí či úklid pracoviště.

Při pedagogické činnosti obecně je k dosažení zvolených cílů nezbytná dostatečná časová dotace, která umožní realizaci všech fází pedagogického procesu, počínaje motivací a konče hodnocením. Při aplikaci metody praktických činností je to o to důležitější, že se jedná zpravidla o aktivity, která vyžadují časový prostor pro nácvik a následné procvičování činností, při nichž jedinec musí využít do značné míry motorické i psychické schopnosti (procesy řízení a regulace pohybu). V případě realizace navrženého projektu je však nutné počítat s časovým omezením zapříčiněným možnostmi dětského domova, vytížeností dětí ale i finančními možnostmi zařízení (větší časový rozsah projektu by přinesl výrazné zvýšení nákladů na suroviny). Sníženou časovou dotací je proto vhodné alespoň částečně kompenzovat, a to například pomocí tištěného metodického materiálu, jakési kuchařky, díky níž se budou děti moci k absolvovaným činnostem vracet bez rizika, že by některé postupy z důvodu omezení času na procvičování zapoměly.

Nedílnou součástí metody praktických činností je hodnocení. V tomto případě by se mělo jednat o hodnocení třístupňové, v rámci něhož pedagog hodnotí sám sebe (sebereflexe), účastníci hodnotí organizační a obsahovou úroveň aktivit a konečně pedagog hodnotí míru naplnění stanovených cílů. Evaluace by navíc měla být realizována průběžně, aby bylo možné reflektovat případné nedostatky a účinně na ně reagovat, a poté po skončení obsahové části projektu. Procesy, při nichž jsou hodnoceni nebo hodnocení provádějí účastníci, je vhodné neopomíjet motivaci a volit přiměřené formy evaluace, a to tím spíš, pokud jde o děti.

4.2 Popis projektu

Projekt je určen pro děti od 12 let, tedy pro děti staršího školního věku, případně pro adolescenty. Důvodem stanovení této hranice je, že v tomto věku už jsou děti schopné zvládnout všechny potřebné činnosti a zároveň chápat a dodržovat základní bezpečnostní pravidla. Počet účastníků je stanoven vzhledem k prostorovým a organizačním podmínkám na osm, pracovat budou ve dvojicích.

Aktivita je nazvána „Gurmánský výlet do Itálie“, aby bylo jednak na první pohled patrné jeho tematické zaměření, a jednak aby v něm bylo obsaženo určité tajemno zvyšující očekávání a tím i zájem o účast.

Projekt je rozdělen do šesti bloků, z nichž první bude zaměřen na motivaci účastníků, další čtyři na vlastní přípravu pokrmů a poslední na hodnocení. Bloky věnované přípravě pokrmů budou realizovány v prostorách některé ze základních škol v Českých Budějovicích, z časových důvodů v ideálním případě vždy v sobotu. Předcházet jim vždy bude nákup surovin, při němž se ve dvojicích vystřídají všichni účastníci. Bloky zaměřené na vlastní aktivitu budou sestávat z úvodní motivace, seznámení s programem a prezentací souvisejících geografických údajů o Itálii či tamních reálií, přípravy pokrmů s nácvikem základních pracovních postupů vaření, přípravy jídelního stolu, podávání a konzumace připravených pokrmů, úklidu pracoviště. Při každém setkání budou účastníci připravovat dva pokrmy, z nichž jeden bude časově méně náročný. Technologické přestávky při vaření budou moci být díky tomu využity opět k interaktivnímu představení Itálie.

Mezi plánované metody evaluace patří soustavné pozorování účastníků, analýza jejich činností a rozhovor, který bude pojat formou hry. Hra bude v podobě deskové hry. Účastníci půjdou pomocí figurky po vyznačené cestě, na vyznačených bodech si vytáhnou kartičku s otázkou nebo úkolem. Otázky budou zaměřené na jejich získané vědomosti během projektu a na zjištění, zda se jim projekt líbil. Hra bude doplněna o úkoly, aby byli účastníci motivováni ke hře.

4.3 Praktické ověření projektu

Pro uskutečnění projektu bylo zajištěno zázemí v ZŠ a MŠ Kubatova, které jsme mohli využívat po všechna čtyři setkání zaměřená na přípravu pokrmů. Tamní cvičná kuchyň sestává ze čtyř samostatných pracovních míst. Po domluvě s ředitelem dětského domova se setkání ze soboty přesunuly na pátek, protože většina dětí jezdí na

víkendy domů. Termíny byly stanoveny v rozmezí od druhé poloviny února do první poloviny dubna v čase od 15 do 18 hodin. Nákup surovin byl realizován v ostatních pracovních dnech, neboť by jej nebylo možné časově spojit s přípravou pokrmů. V souladu s původním plánem se každý účastník zúčastnil jednoho nákupu.

1. setkání

Navzájem jsme se s účastníky seznámili a poté jim byl představen program projektu. Setkání bylo ukončeno promítnutím motivačního videa. (viz příloha č. 1)

2. setkání

Účastníci se dostavili společně za doprovodu vychovatelky. Poté se seznámili s prostory kuchyně a dnešním programem. V plánu byla příprava pizzy a salátu caprese, což se setkalo s pozitivním ohlasem. Všechny kroky pracovního postupu jsme společně koordinovali, aby byla příprava pokrmů dokončena ve stejném čase. Žádný problém v průběhu setkání nenastal.

3. setkání

Na tento den byla naplánována příprava špenátové polévky a tiramisú. Po dokončení dezertu jsme společně diskutovali o jednotlivých receptech, o jejich historii a místě původu a také o jejich správném provedení. Ani v průběhu tohoto setkání nenastal žádný závažnější problém.

4. setkání

Na programu jsme měli přípravu špaget carbonara, sušenky cantucciny. Během pečení sušenek byly prověřeny znalosti účastníků z minulých setkání. Výsledek byl pouze uspokojivý, proto byly informace ještě jednou prezentovány. Při tomto setkání došlo k nedorozumění s doprovázející vychovatelkou, která měla tendenci do vedení programu zasahovat. Nakonec byla situace vyřešena. V ostatních ohledech proběhlo setkání opět bez problémů.

5. setkání

Při pátém setkání byla naplánována příprava rizota a bruschetty. Z důvodu časové náročnosti se musel být vývar do rizota uvařen předem, aby nemusel být nahrazen bujonem. Jako vždy byly účastníkům prezentovány informace o Itálii a podrobnosti o receptech. Děti nejvíce překvapila konzistence rizota, která se liší od našeho. Ani při tomto setkání nenastal žádný problém.

6. setkání

Poslední schůzka byla věnována evaluaci projektu (viz níže).

4.4 Vyhodnocení

Jak jsme již zmínila v metodické části, hodnocení bude třístupňové. Pro každého je důležité znát hodnocení vlastní práce, nejen z jeho pohledu, ale také z pohledu někoho jiného, v tomto případě zúčastněných. Hodnocení je vhodným ukazatelem pro úspěšnost projektu a případně pro jeho další realizaci je návodem, jak se vyvarovat stejným chybám. Jako metody hodnocení byly zvoleny soustavné pozorování dětí, analýza jejich činností a rozhovor, který proběhl formou hry.

1. Sebehodnocení

Koncepce celého projektu byla důkladně promyšlena a sestavena s tím nejlepším úmyslem. V průběhu se vyskytlo pár věcí, které se musely změnit, ale šlo o věci, které byly změněny z organizačních důvodů. Kontakt jsem s dětmi navázala hned při prvním setkání. V průběhu celého kurzu jsme spolu komunikovaly otevřeně. Velmi si vážím důvěry dětí. Možná mě spíš braly jako kamarádku než autoritu. Ale i tak se může rozvíjet socializace a tu považuji za úspěšnou. Jako nedostatek bych označila mou nedůslednost vůči chování dětem. I když nenastal žádný problém mezi námi, někdy dostali účastníci větší prostor a podle toho se také chovaly. Většinou to nastalo v případě, kdy některá skupina byla rychlejší než jiné.

Při předávání informací dětem by bylo lepší, kdyby jiná byly předávány zábavnější formou. Nejlépe pomocí nějaké hry. Tím by si účastníci více informací zapamatovali. Ale i touto formou se toho naučili hodně. Z toho důvodu hodnotím získ nových informací u účastníků téměř za úspěšný. Pokud by byla možnost, určitě by bylo vhodné zorganizovat více setkání. Průběh nakupování by měl být delší. Kdyby si účastníci dělali nákupní seznam sami, bylo by to pro ně přínosnější. Čili ekonomické myšlení se mi u nich moc nepodařilo rozvinout. Prostředí stolu jsem dělala sama, měla jsem chtít po dětech, aby mi s tím pomohly. Rozvoj pracovních dovedností u účastníků byl úspěšný. Práce byla pojata jako zábava a tím bylo účastníkům ukázáno, že práce není jen nepřijemnost. Všichni účastníci se při práci usmívali, bylo vidět, že je práce baví. Byl tím u účastníků rozvinut kladný vztah k práci.

Úplné vytržení účastníků z jejich prostředí se nepodařilo. Sice se projekt realizoval mimo dětský domov, ale při každém setkání byl vždy přítomen někdo z dětského domova. Děti jsem tedy zcela nedostala z jejich prostředí. Práci jsem rozdělila do určitých fází, aby věděli, jak se mají jednotlivé úkony dělat a mohli je pak vykonávat i mimo projekt. Naučili se organizace času při práci. Každá skupina pracovala jiným tempem, ale bylo důležité, aby všechny skupiny postupovaly stejně, proto některá skupina musela čekat na ostatní a tím se u nich posílily morálně volní vlastnosti.

2. Hodnocení účastníků a zařízení

Jako metody hodnocení byly zvoleny soustavné pozorování dětí a analýza jejich činností. Velmi si vážím možnosti, která se mi naskytla. Nebýt vstřícnosti ředitele ZŠ a MŠ Kubatova a také ředitele Dětského domova a školní jídelny Boršov nad Vltavou se mohl stát projekt nerealizovatelný. Vzhledem k přítomnosti doprovodu z dětského domova se úplně nepodařilo vytržení účastníků z jejich každodenního prostředí. Podle mě by se i účastníci chovali jinak než za přítomnosti známých tváří z dětského domova. Myslím si, že by se více otevřeli.

Chování účastníků vůči mně bylo bezkonfliktní. Účastníci se k sobě navzájem vždy nechovali dobře. Někdy se problém vyskytl, ale snažili jsme se vše urovnat.

Během projektu se stejný problém pak už nevyskytl. Účastníci se snažili s semnou občas smlouvat, ale stála jsem si za svým rozhodnutím a pak už mě respektovali. Při závěrečném úklidu jsem byla mile překvapená, ale při úklidu během vaření občas někdo něco namítl. Nejvíce se jim nechtělo mýt nádobí. Když jsme si povídali o jednotlivých receptech, všichni účastníci poslouchali. Nebylo tomu tak, když jsme si povídali o Itálii, nebyli u toho plně soustředění. Možná to bylo formou výkladu, nebylo to pro ně dostatečně zajímavé a nemuseli na nic reagovat. Při nakupování se účastníci chovali bezkonfliktně. Otevřeně si se mnou povídali např. o tom, jaký byl týden, co jsme se neviděli.

Poslední schůzka s účastníky byla věnována hodnocení. Zahráli jsme si společenskou hru (viz příloha č. 2), která se skládala z otázek pro hodnocení projektu a z otázek zaměřených na jejich získané vědomosti během projektu. Hra byla doplněna o úkoly. Aby byli účastníci více motivováni ke hře. Účastníci většinu otázek na získané informace věděli. Mezery jsem viděla v zeměpisných otázkách, např. na jakém poloostrově leží Itálie nebo ukaž hlavní město Itálie na mapě. O receptech, které jsme společně vařili, věděli vše. Celkově jejich získané vědomosti při projektu hodnotím kladně.

3. Hodnocení projektu účastníky

Hodnotící metodou byl zvolen rozhovor, který jsme udělali zábavnější formou, pomocí hry. Po společné hře, kterou jsme hráli, bylo nasbíráno dostatek informací pro zhodnocení kurzu z pohledu účastníků. (viz. příloha č. 3) Motivací pro účastníky ke hře byla také odměna za dokončení hry v podobě italského dezertu panna cotta a kuchařky s recepty a jejich fotkami. (viz. příloha č. 4)

Výběr italské kuchyně se jim zamlouval, jen jedna skupina účastníků by raději vařila mexickou kuchyni, protože rádi jí ostrá jídla. Jídla z italské kuchyně jim přišla snadná uvařit. To také potvrzuje jejich tvrzení, že nevěděli, které jídlo bylo nejtěžší uvařit, ale pak se shodli na houbovém rizotu. Mezi jejich nejoblíbenější jídlo patří pizza a tiramisú. Rozhodnutí vařit ve dvojicích bylo přijato s nadšením, na konci celého kurzu by jen jedna skupina vařila raději po jednom. Mezi věci, které by změnili, patřily

materiální věci, jako je vybavení kuchyněk, např. ostřejší nože a plynový sporák. Dále se jim nelíbilo mytí nádobí, to patří mezi jejich nejméně oblíbenou činnost celkově. Byli rádi, že dostali možnost se zúčastnit nakupování. Nakupování by podle nich mohlo být delší. Mezi velké pozitiva řadí prostředí kuchyněk a výběr receptů.

Všichni rádi vaří, proto tuhle možnost přivítali s nadšením. Byli rádi, že se mohli seznámit s jinou kuchyní, než kterou znají. Projekt se jim líbil natolik, že by nejraději pokračovali v dalších setkáních. V nejlepším případě by vařily celý rok a nejméně by chtěli dvanáct setkání. Ocenili, že se dozvěděli nové věci. Hlavně je zaujala historie o pizze, každý si vzpomněl na královnu Margaritu. Účastníci přítomnost doprovodu z dětského domova nehodnotili kladně.

5. ZÁVĚR

Velkým problémem dětí umístěných v dětských domovech je, že se po odchodu ze zařízení neumí zcela začlenit do reálného života. Některé děti nemají vytvořené základní pracovní návyky a nemají kladný vztah k práci. Nevědí, jak se jednotlivé pracovní činnosti mají správně vykonávat, protože je k tomu nikdo nevedl, nebo v nedostatečné míře. Když by děti v dětských domovech byly více vedeny k jednotlivým pracovním činnostem, tak by měly o mnoho snazší zapojování do reálného života. Práce udává člověku řád a učí ho se přizpůsobit změnám společnosti. Člověk tak najde lépe řešení nejen pracovního úkolu, ale také jiných situací, se kterými se v průběhu svého života bude setkávat a musí je řešit. Práce člověka také naplňuje a dává celému životu smysl. Pro člověka práce nepředstavuje jen povinnost, ale stává se pro něj i koníčkem. Je důležité toto myšlení předávat všem dětem.

Příprava dětí na odchod ze zařízení je důležitá. Vychovatelé musí děti vybavit potřebnými dovednostmi, schopnostmi a znalostmi, které jim pomohou po odchodu z dětského domova. Někdy jsou děti připravovány formou výkladu, ale tato forma je pro děti nezábavná. Výklad neplní potřebnou funkci. Mezi zábavnější a přínosnější formu patří využití terapeuticko – formativních aktivit, při kterých se využívá např. hra nebo pracovní činnost.

Cílem práce byla příprava, realizace a evaluace edukačního projektu využívajícího pracovní činnosti k rozvoji a posílení kompetencí k samostatnému životu dětem v dětských domovech. Edukační projekt vychází z výstupů předchozí analýzy informačních zdrojů a byly zohledněny potřeby konkrétní cílové skupiny dětí.

Projekt byl zaměřen na přípravu stravy. Jídlo je podstatné pro náš život celkově. V dětských domovech mají jídlo děti uvařené a naservírované. Nemusejí po sobě umýt ani nádobí. Tuto činnost vykonávají, jen když si dělají jídlo v rodinkách, ale to je jen výjimečně. Jde většinou o svačiny. A proto děti nemají úplnou představu o tom, co vše vaření obnáší a tak mohou mít problémy v reálném životě. Při realizaci projektu se děti setkaly se všemi pracovními činnostmi, které jsou nedílnou součástí vaření. Umí si tedy představit, co vše příprava stravy obnáší.

Při projektu bylo zjištěno, že když se dětem neoblíbená činnost podá zábavnou formou, umějí se pro ni nadchnout a je přínosnější než výklad nebo pozorování. Děti se více naučí a lépe uplatní naučené činnosti v jejich životě. Motivace je pro děti velmi důležitá.

Děti při projektu ocenily, že se celý projekt odehrával mimo prostory dětského domova. Dostaly se pro ně do neznámého prostředí. Děti měly zájem o všechny činnosti, které jsme společně dělali.

Vytvořený edukační projekt může být bez větších úprav realizován s jinou skupinou dětí, tedy v jiném dětském domově. Mezi úpravy by patřila samostatná příprava dětí na nakupování, např. v podobě, aby si děti samy udělaly nakupovací seznam. Další změnou by bylo zvolení jiné formy předávání informací dětem, např. formou hry. Projekt by mohl mít větší účinek, když by při realizaci byli jen účastníci a realizátor. Projekt se může případně po tematické úpravě realizovat opětovně se stejnou skupinou dětí, což by mohlo mít pozitivní efekt v upevnění získaných znalostí a dovedností a dalším zlepšení vztahu k přípravě stravy v běžném životě.

6. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Použité literární zdroje:

1. BUCHTOVÁ, Božena. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002, 236 s. ISBN 80-247-9006-8.
2. ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled sociální psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000. ISBN 80-244-0150-9.
3. DOHNALOVÁ, Marie a Jaroslav MALINA. *Slovník antropologie občanské společnosti*. Brno: CERM, 2006. ISBN 8072043498.
4. DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK A KOL. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Grada Publishing: Praha, 1995. ISBN 80-7169-192-5.
5. FRANC, Daniel, Daniela ZOUNKOVÁ a Andy MARTIN. *Učení zážitkem a hrou: praktická příručka instruktora*. Brno: Computer Press, a.s., 2007. ISBN 978-80-251-1701-9.
6. GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.
7. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.
8. JONÁŠKOVÁ, Vlasta, MÜLLER, Marie RENOTIEROVÁ a Milan VALENTA. *Speciální pedagogika 2*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1210-1.
9. KLIVAR, Miroslav. *Ergoterapie mladistvých*. Praha: Balt - East, 2003. ISBN 80-86383-17-2.
10. KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie smysluplnosti existence: otázky na vrcholu života*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 8024713705.
11. LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4., dopl., v nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.
12. MAŘÍKOVÁ, Hana, Miloslav PETRUSEK a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. sv. 2. ISBN 80-7184-310-5.

13. MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
14. MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. Studijní texty, sv. 8. ISBN 80-85850-08-7.
15. MÜLLER, Oldřich. *Terapie ve speciální pedagogice: Teorie a metodika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. ISBN 80-244-1075-3.
16. PAUKNEROVÁ, Daniela. *Psychologie pro ekonomy a manažery*. 2., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, ISBN 80-247-1706-9
17. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 3. aktualiz. Praha: Portál, 2002, 231 s. ISBN 8071787116.
18. PIPEKOVÁ, Jarmila a Marie VÍTKOVÁ. *Terapie ve speciálně pedagogické péči*. 2. vyd. Brno: Paido, 2001. Pedagogická literatura. ISBN 80-7315-010-7.
19. PÖTHE, Peter. *Dítě v ohrožení*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství G plus G, 1999. ISBN 80-86103-21-8.
20. RENOTIÉROVÁ, Marie a Libuše LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika*. 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1475-9.
21. ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. Pedagogická literatura. ISBN 80-85931-48-6.
22. SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.
23. ŠIŠKOVÁ - FABRICI, Jaroslava. *Základy arteterapie*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-616-0.
24. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. roz. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.
25. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.
26. VETEŠKA, Jaroslav, TURECKIOVÁ, Michaela. *Kompetence ve vzdělávání*. 1.vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1770-8.

27. VÝROST, Jozef. *Aplikovaná sociální psychologie I: Člověk a sociální instituce*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.

Použité internetové zdroje:

1. Statistika školství. [online] 2013 [cit. 2013-1-13] Dostupné na Internetu: www.uiv.cz
2. Múzy dětem, Život na nečisto. [online]. [cit. 2012-12-30] Dostupné na Internetu: <http://www.muzydetem.cz/projekty/#znn>
3. Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových, Startovné do života. [online]. 2004 – 2008 [cit. 2012-12-30] Dostupné na Internetu: <http://www.nadacnifondklausovych.cz/projekty-a-nadacni-prispevky/ii-cyklus-projektu-startovne-do-zivota.asp>
4. Cekas, Domy na půl cesty. [online]. [cit. 2012-12-30] Dostupné na Internetu: http://www.cekas.cz/php/pdf/typologie/13_DOMY_NA_PUL-web.pdf
5. Můj byt. [online]. [cit. 2013-1-2] Dostupné na Internetu: www.mujsbyt.org
6. Nadace táta a máma. [online]. [cit. 2013-1-2] Dostupné na Internetu: www.nadacetm.cz
7. Gottwaldová, Projekt „Poradenské centrum pro děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou“. [online]. 2006 [cit. 2013-12-30] Dostupné na Internetu: http://www.otevridvere.cz/download/metodicka_prirucka.pdf
8. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha : VÚP, 2007 [cit. 2013-3-4] Dostupné na Internetu: www.vuppraha.cz/wpcontent/uploads/2009/12/RVPZV_2007-071.pdf
9. Popela, L. Dům na půli cesty. [online]. 1999- 2013 [cit. 2013-3-4] Dostupné na Internetu: <http://www.rodina.cz/clanek3533.htm>
10. Transformace institucionální výchovy. [online]. 2009 [cit. 2013-6-4] Dostupné na Internetu: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=2041>

11. Poslanci schválili novelu o ústavní výchově. [online]. 2012 [cit. 2013-6-4] Dostupné na Internetu: <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/Poslanci-schvalili-novelu-o-ustavni-vychove-236174>
12. Statistiky náhradní výchovy v ČR. [online]. 2011 [cit. 2013-6-4] Dostupné na Internetu: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/zrizeni_pro_vykon_ustavni_a_ochranne_vych.jpg
13. Návrh zákona včetně důvodové zprávy. [online]. 2012 [cit. 2013-6-4] Dostupné na Internetu: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=574&CT1=0>
14. Děti mezi ústavní výchovou a rodinou. Sborník ke konferenci, 8. – 9. 11. 2007. Člověk hledá člověka. [online]. [cit. 2013-6-4] Dostupné na Internetu: <http://www.clovekhledacloveka.cz/res/data/000240.pdf>
15. Terapie [online]. 2013 [cit. 2013-7-30] Dostupné na Internetu: <http://www.peceodusi.net/terapie>
16. Osobnost 1. - pojem a podstata, utváření, formování [online]. [cit. 2013-7-30] Dostupné na Internetu: http://wiki.rvp.cz/Kabinet/Ucebni_texty/Psychologie_pro_st%C5%99edn%C3%AAD_%C5%A1koly/Osobnost_1._pojem_a_podstata,utv%C3%A1n%C5%99en%C3%AD,formov%C3%A1n%C3%AD
17. Svobodová , Zpráva o stávajícím stavu náhradní výchovné péče o děti a mládež bez rodinného zázemí v České republice. [online]. 2002 [cit. 2013-1-2] Dostupné na Internetu: <http://www.varianty.cz/download/doc/books/24.pdf>

Zákony a vyhlášky:

1. Zákon č. 109 /2002 Sb. ze dne 5. února 2002, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. [online]. 2013 [cit. 2013-1-13] Dostupné na Internetu:

<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=0&idBiblio=53243&fulltext=&nr=109~2F2002&part=&name=&rpp=15#local-content>

2. Zákon č. 563/2004 Sb. ze dne 24. září 2004, o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. [online]. 2013 [cit. 2013-7-15] Dostupné na Internetu: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=58473&fulltext=&nr=563~2F2004&part=&name=&rpp=15#local-content>
3. Vyhláška č. 438/2006 Sb. ze dne 30. srpna 2006, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních. [online]. 2013 [cit. 2013-1-13] Dostupné na Internetu: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=63033&fulltext=&nr=438~2F2006&part=&name=&rpp=15#local-content>
4. Zákon č. 94/1963Sb. ze dne 4. Prosince 1963, o rodině. [online]. 2013 [cit. 2013-7-15] Dostupné na Internetu: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=30393&fulltext=&nr=94~2F1963&part=&name=&rpp=15#local-content>

7. KLÍČOVÁ SLOVA

Dětské domovy

Terapeuticko – formativní aktivity

Pracovní činnosti

8. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 - CD – Motivační video

Příloha č. 2 – Hra na hodnocení projektu

Příloha č. 3 – Přepis záznamového archu z hodnocení projektu účastníky

Příloha č. 4 - Kuchařka – Gurmánský výlet do Itálie

Příloha č. 1- CD – Motivační video

Viz desky

Video bylo použito při prvním setkání s osmi člennou skupinou dětí z Dětského domova a školní jídelny Boršov nad Vltavou. Sloužilo jako motivace pro jejich účast na edukačním projektu s názvem Gurmánský výlet do Itálie. Video ukazuje Itálii a italskou kuchyni.

Zdroje:

1. <http://play.iprima.cz/all/173387/2290>
2. http://www.youtube.com/watch?v=LNsWP-g0Ljo&list=PLap8D0p_y_h4ItmSSTSPck1PzQJO0lGe&index=8
3. http://www.youtube.com/watch?v=J_mHO0qkbwg&list=PLap8D0p_y_h4ItmSSTSPck1PzQJO0lGe
4. <http://www.youtube.com/watch?v=Rwz5zadFc88>
5. <http://www.uloz.to/xxTZK7G/slunce-seno-erotika-cz-avi>

Příloha č. 2 – Hra na hodnocení projektu



Zdroj: vlastní

Příloha č. 3- Přepis záznamového archu z hodnocení projektu účastníky

1. Které jídlo ti nejvíce chutnalo?
 - Pizza a tiramisu
2. Které jídlo bylo nejtěžší uvařit a proč?
 - Nejtěžší bylo uvařit rizoto, protože bylo docela hodně časově náročné nebo i Cantuciny, protože bylo hodně pracné krájet ořechy a mandle.
3. Vařil by si raději sám?
 - Jen jedna skupina ano.
4. Zúčastnil/a by ses znovu?
 - Určitě ano, protože jsme se setkali s něčím jiným.
5. Vyhovoval ti způsob nakupování?
 - Nakupování mohlo být delší.
6. Přišla ti čtyři setkání optimální?
 - Nejraději bychom se setkávali pořád, ale minimálně 12 krát.
7. Líbilo by se ti víc, kdybychom nakupovali všichni? Pokud ano proč?
 - Po dvojicích nám to vyhovovalo, protože kdybychom chodili všichni, mohli bychom se dohadovat, kam dřív půjdeme a kde to najdeme.
8. Když se tě někdo zeptá na kurz, co mu řekneš?
 - Užili jsme si spousty legrace, vyzkoušeli jsme si něco jiného a dozvěděli jsme se hodně zajímavých věcí o Itálii a italské kuchyni.
9. Vařil by si raději jinou kuchyni? Pokud ano proč?
 - Jen dva účastníci, by vařili raději mexickou kuchyni, protože mají rádi ostrá jídla.
10. Vyjmenuj 3 města Itálie?
 - Věděli.
11. Hlavní město Itálie?
 - Věděli.
12. Co patří do Caprese?
 - Vzpomněli si na ingredience.

13. Co víš o pizze?

- Všichni si pamatovali příběh o královně Margaritě a věděli i něco z její historie.

14. Kdy solíme vodu na vaření?

- Věděli.

15. Vaří se vývar rychle?

- Věděli.

16. Vyjmenuj 3 věci, které bys změnil.

- Ostřejší nože, jedna skupina plynový sporák, jedna holka složení skupiny, mytí nádobí, delší nakupování,

17. Získal jsi nové informace?

- Ano, dozvěděli jsme se hodně nových věcí o některých italských městech a o receptech, které jsme vařili.

18. Vyjmenuj 3 věci, které se ti při vaření líbily

- Povídání o receptech a městech Itálie, možnost nakupovat, kuchyňky, výběr receptů, nejvíce jídlo, možnost jídlo sníst.

19. Které státy leží uvnitř Itálie?

- Většina účastníků věděla

20. Používá se v italské kuchyni více smetana nebo mléko?

- Věděli.

21. Co jsou Cantuccini?

- Věděli.

22. Spaghetti Carbonara neboli

- Nevzpomněli si.

23. Z jakého mléka se vyrábí mozzarella?

- Vzpomněli si jen na kraví mléko, ale na buvolí si nevzpomněli.

24. Co víš o Tiramisu?

- Věděli, co do něj patří.

25. Ukaž na mapě hlavní město Itálie.

- Věděli, že je to Řím, ale na mapě ho nedokázali najít.

26. Znáš sousedící země Itálie?

- Většinu států věděli.

27. Na jakém poloostrově leží Itálie?

- Nevěděli.

Příloha č. 4- Kuchařka – Gurmánský výlet do Itálie

Ředitel Dětského domova a školní jídelny Boršov nad Vltavou Mgr. Miroslav Kouřil souhlasil s uveřejněním fotografií účastníků edukačního projektu.

GURMÁNSKÝ VÝLET DO ITÁLIE





Bruschetta

Směs z rajčat a dalších ingrediencí servírovaná na opečených bagetách.

ingredience

- 8 ks plátků baget
- 4 ks velkých rajčat
- 4 ks stroužky česneku
- 4 lžíce olivového oleje
- trocha sušené dobromysli nebo bazalky
- čerstvě umletý pepř
- sůl
- voda na povaření rajčat

postup

1. rajčata křížem nařízneme, krátce povaříme, ochladíme a oloupeme
2. oloupaná rajčata rozkrájíme na čtvrtiny, odstraníme jádérka a nakrájíme na kostičky
3. česnek oloupeme, prolisujeme a smícháme s nakrájenými rajčaty, směs osolíme
4. plátky bagety opečeme na grilu po obou stranách dozlatova
5. opečené bagety potřeme olivovým olejem a poklademe rajčatovou směsí
6. nakonec bruschetty ochutíme dobromyslí nebo bazalkou a čerstvě namletým pepřem.



PŘEDKRM

Caprese

Lehký rajčatový salát se sýrem mozzarella.

ingredience

2-3 zralá rajčata
125 g sýra mozzarella
čerstvá bazalka
sůl a pepř
olivový olej

postup

1. rajčata a mozzarellu nakrájíme na tenké plátky a postupně je prokládáme přes sebe na talíř či mělkou ozdobnou mísu
2. osolíme, opeříme a pokapeme olivovým olejem
3. salát můžete podávat s čerstvým pečivem



Italská špenátová polévka

Recept na lahodnou polévku pro čtyři osoby

ingredience

- 50 g másla
- 50 g hladké mouky
- ½ l zeleninového (případně hovězího) vývaru
- 150 g špenátu (může být mražený)
- 4 stroužky česneku (nebo podle chuti)
- 200 g zakysané smetany (1 kelímek)
- 1 l mléka
- sůl
- bílý pepř
- 2 rohlíky

postup

1. zpěníme máslo v hrnci, zaprášíme moukou a uděláme světlou jíšku
2. zalijeme vývarem a mlékem, přidáme špenát (rozmražený), česnek, sůl a pepř
3. povaříme a když se nám udělají hrudky, tak vše rozmixujeme
4. mezitím nakrájíme rohlíky na kostičky a poté je na másle osmahneme dozlatova
5. na talíř nalijeme polévku a do každého talíře dáme ještě lžící zakysané smetany a osmažené krutony z rohlíků



HLAVNÍ JÍDLO

Špagety Carbonara

Špagety po uhlířsku pro čtyři osoby

ingredience

400 g špaget
200g pancetty nebo anglické slaniny
80 g nastrouhaného parmezánu
125 ml vody ze špaget
3 stroužky česneku
3 celá vejce
2 žloutky
1 lžice olivového oleje
mletý pepř
sůl

postup

1. špagety uvaříme v mírně osolené vodě, pak je propláchneme teplou vodou, scedíme a necháme v teple
2. na pánvi s nepřilnavým povrchem na středním plameni rozpálíme olivový olej
3. přidáme pancettu nebo anglickou slaninu rozkrájenou na nudličky a česnek a smažíme za občasného míchání 5 minut
4. česnek odstraníme, snížíme plamen a do pánve přidáme teplé špagety
5. v misce vyšleháme žloutky, přidáme celá vejce, vodu ze špaget a 3/4 nastrouhaného parmezánu (ingredience by měly mít pokojovou teplotu)
6. osolíme, dochutíme pepřem
7. vaječnou směs nalijeme na špagety v pánvi, kterou jsme sundali z plotny, špagety mícháme (prohazujeme), aby se nám omáčka důkladně s těstovinami promíchala, vajíčka přitom nesmějí ztuhnout
8. špagety Carbonara servírujeme posypané zbylým parmezánem



HLAVNÍ JÍDLO

Pizza

Pravá italská specialita pro čtyři osoby

ingredience

těsto:

1kg hladké mouky
1 kostka droždí
1 dcl horké vody
1 dcl mléka
2 dcl olivového oleje
1 lžice soli
špetka cukru

omáčka:

loupaná rajčata
cibule
česnek
sůl
cukr
oregano

ingredience dle chuti: sýr, šunka, paprika, olivy, salám...



postup

1. připravíme kvásek - droždí smícháme s teplým mlékem a vodou, přidáme špetku cukru a necháme vykvasit
2. do mísy dáme $\frac{3}{4}$ kila hladké mouky, olivový olej, sůl a za stálého míchání přidáváme kvásek; těsto vypracujeme, až se odlepí a necháme jednu hodinu vykynout
3. mezitím si připravíme omáčku z loupaných rajčat, která společně s cibulí česnekem, solí a cukrem vaříme asi 40 minut
4. z části vykynutého těsta vyválíme placku, dáme ji na plech a vytáhneme do stran, na těsto rozetřeme tenkou vrstvu omáčky, posypeme strouhaným sýrem a ozdobíme dle chuti, nakonec posypeme oreganem.
5. pečeme v předem vyhřáté troubě na 240 °C asi 15 minut
6. po upečení posypeme bazalkou a potřeme olivovým olejem a česnekem

HLAVNÍ JÍDLO

Houbové rizoto se slaninou

Takřka vegetariánské jídlo pro čtyři osoby

ingredience

- 80 g másla
- 1 cibule
- 250 g krémových žampionů nebo lesních hub nakrájených na plátky
- 130 g jemně pokrájené slaniny
- 1½ l zeleninového vývaru
- 400 g rizotové rýže
- 80 g parmazánu
- hrst hladkolisté petrželky

postup

1. polovinu másla rozeřte ve větším plochém kastrolu nebo vysoké pánvi; za stálého míchání osmahněte na cibulce houby a slaninu (asi 5 minut), aby zvláčněly, vývar mezitím udržujte stále horký, ale nevařte ho, aby se neodpařoval
2. vsypte do kastrolu rýži a několik minut ji za stálého promíchávání opékejte, až zrnka začnou vydávat praskavý zvuk a obalí se máslem, nenechte ji ale zhnědnout!
3. přilijte šálek vývaru, promíchejte, nechte vývar vsáknout a po naběračkách přidejte další - celkem to trvá asi 20 minut; po této době bude rýže nasáklá, krémovitá a získá vlhký vzhled
4. zbylé máslo smíchejte s nasekanou petrželkou a sýrem, vmíchejte do rizota, přikryjte a nechte 3 minuty stát; rýže vsákne poslední zbytek vývaru (když jí protáhnete vařečku, zůstane za ní cestička)
5. podávejte se strouhaným parmazánem



Tiramisú

Světznámý dezert lahodné chuti

ingredience

- 3 vejce
- 2 lžíce cukr moučka
- 1 sáček vanilkového cukr
- 250g sýra mascarpone
- 175ml silné černé kávy
- 2 balíčky cukrářských piškotů
- 2 lžíce kaka
- 250 ml smetany ke šlehání (1 kelímek)

postup

1. žloutky vyšleháme s mletým cukrem a lžící horké vody do pěny, poté přidáme mascarpone a ručně vyšleháme v hladký krém
2. smetanu vyšleháme s vanilkovým cukrem, z bílků vyšleháme sníh
3. ke žloutkové směsi přidáme bílky a šlehačku a lehounce vymícháme krém
4. v kávě namočíme piškoty (ale jen na chvíli, aby se nerozmočily!), vyskládáme je do misek a potřeme krémem, poté dáme další vrstvu piškotů a opět potřeme zbylým krémem, nakonec důkladně zasypeme kakaem
5. tiramisú dáme odležet do lednice



DEZERT

Sušenky Cantuccini

Je to sice štrúdl bez náplně, ale výborný

ingredience

- 1 vejce
- 125g cukru krupice
- 60g loupáných mandlí
- 60g neloupaných mandlí
- 60g lískových oříšků
- 125g hladké mouky
- ½ sáčku prášku do pečiva
- citronová kůra

postup

1. vejce vyšleháme s cukrem a citronovou kůrou, přidáme mandle a ořechy, kypřící prášek a prosátou mouku
2. ze směsi vypracujeme těsto, na plechu s pečícím papírem vytvoříme z těsta váleček, který potřeme rozšlehaným vejcem
3. pečeme v předehřáté troubě na 180 stupňů asi 25minut
4. ještě za tepla nakrájíme na stejně široké proužky a necháme vystydnout



Zeleninový vývar

ingredience

- 1 cibule
- snítka tymiánu
- 3 velké mrkve
- 1 bobkový list
- ½ celeru
- 1 hřebíček
- 1 petržel
- 6 kuliček pepře
- 1 pórek
- 1 lžíce oleje
- 2 ½ litru vody
- 1 svazek petržele
- sůl

postup

1. neloupanou cibuli rozčtvrtíme
2. mrkev, celer a petržel očistíme, omyjeme a nakrájíme na kousky
3. pórek podélně rozpůlíme, důkladně opláchneme a nadrobno nakrájíme
4. ve velkém hrnci rozehejeme olej a zeleninu na něm opečeme
5. přidáme petrželku, bylinky a koření
6. osolíme a zalijeme vodou, prudce přivedeme k varu, potom teplotu snížíme
7. přikryté zvolna vaříme asi 50 minut
8. vývar scedíme přes husté síto



33 DOBRÝCH RAD A TRIKŮ

1. **Co můžeme mrazit:** - tepelně upravenou zeleninu a maso - tučné maso jen na krátký čas - mléčné výrobky - těstoviny, rýži, knedlíky - bramborové kaše - ovoce, ovocné šťávy i dřev
2. **Co nikdy nemrazit !!!** : - hlávkový salát - syrové brambory - ředkvičky - syrovou cibuli - jablka a hrušky - banány - kefír - syrová vejce ve skořápce - pudink - pokrmy se škrobovou moučkou
3. **Pudink se vám už nikdy nepřipálí**, když hrnec (zejména dno) před vařením vymažete máslem. A navíc bude hladší a vláčnější.
4. **Ostrost křenu pomůže otupit mléko.** Příliš ostrý a štiplavý křen bude jemnější, když ho na půl hodiny naložíte do kyselého mléka.
5. **Papírová utěrka zabrání zvlhnutí brambor.** Pokud uvařené brambory nepodáváte okamžitě, často se stane, že se v hrnci zapaří a jsou hodně vlhké až nepříjemně mazlavé. Zabráníte tomu docela snadno: jakmile slijete vodu, vložte mezi hrnec a pokličku papírovou kuchyňskou utěrku. Ta pohltí páru a brambory tak zůstanou krásně suché a déle teplé.
6. **Báječné křupavé bramboráky.** Do těsta na bramboráky přidejte 1-2 lžičky tvarohu. Zjemníte tak jejich chuť a budou krásně křupavé. Při dochucení nezapomeňte kromě česneku i na majoránku.
7. **Citron zlepšuje stravitelnost hub.** Jestliže houby před tepelnou úpravou osolíte a zakapete citronovou šťávou, stanou se lépe stravitelnými.
8. **Perfektní míchaná vajíčka ke snídani.** Míchaná vajíčka budou vláčnější a jemnější, když na jedno vejce přidáte 1 lžičku minerální vody nebo sodovky. Příjemnou pikantní chuť získáte, když žloutky předem rozmícháte s trochou mléka a špetkou instantní polévky ze sáčku - např. cibulové.
9. **Jedinečná pomazánka z čočky.** Zbyla vám od oběda uvařená čočka a nevíte co s ní? Rozmixujte ji s neochuceným pomazánkovým máslem, 2 - 3 stroužky česneku a lžičkou plnotučné hořčice.
10. **Extra voňavý jablečný koláč.** Když plátky jablek před pečením naložíte na půl hodiny do bílého vína nebo do jablečné šťávy, koláč bude ještě voňavější.
11. **Sladké pečivo rozmrazujte pomalu.** Pokud máte v mrazáku cukroví, ovocné kolá-

če nebo plněné buchty, rozmrazujte je výhradně při pokojové teplotě. Kdybyste je dali třeba do mikrovlnky, vlivem příliš vysoké teploty by pečivo rychle vyschlo, brzy by ztvrdlo a okoralo.

12. **Voňavější alternativa aromatického rumu.** Nemáte rádi v moučnicku pronikavou vůni rozinek namočených v rumu? Tak zkuste rozinky naložit do Amaretta nebo třešňového likéru.
13. **Aby těsto na chleba rychleji vzešlo (vykynulo).** Těsto na chleba nebo housky vykne rychleji, když je postavíte do trouby předehřáté na 50°C nebo na topení. Ovšem pozor, aby nestálo v průvanu, jinak nevykne.
14. **Máslový krém vydrží déle.** Bohatě zdobené krémové dorty mají sklony se rychle kazit. Proto do máslové náplně přidejte trochu koňaku nebo jiného alkoholu, což celý proces zpomalí.
15. **O listovém těstu.** Nakrájené těsto bude dobře "listovat", když je před tím necháte 20 minut v klidu. Vyválené těsto se nestáhne, když je na několika místech propíchnete vidličkou.
16. **Luštěniny osolte, až když jsou měkké.** Čočku, hrách či fazole je dobré osolit až po uvaření. Proč? Mohlo by se vám totiž stát, že buď je budete muset vařit hodně dlouho, nebo dokonce nezměknou vůbec.
17. **Vláčnější a jemnější drobenkový koláč.** Ještě teplý tvarohový koláč s drobenkou hned po vyjmutí z trouby přelijte několika lžičkami smetany. Tak bude chutnější a vydrží déle čerstvý. Vyjde to i s rozpuštěným máslem.
18. **Maso vydrží čerstvé i bez ledničky.** Nemáte-li na chatě lednici, můžete maso kratší dobu uchovat čerstvé, když ho zabalíte do utěrky namočené v octě nebo ponoříte do octové vody a dobře uzavřete. Pomáhá rovněž, pokud maso obložíte silnou vrstvou nakrájené cibule nebo pokryjete čerstvě natrhanými kopřivami.
19. **Šťavnaté a chutné karbanátky.** Chtěli byste z mletého masa připravit zase malinko jiné karbanátky? Tak třeba šťavnatější budou, když do masa (asi 1 kg) přidáte 2 - 3 nahrubo nastrouhané vařené mrkve nebo 1 velký syrový brambor nastrouhaný najemno či 2 cukety. Vyzkoušejte také oddělit žloutky od bílků. Žloutky zamíchejte do mletého masa a z bílků pak ušlehejte tuhý sníh. Ten opatrně přimíchejte do hmoty až úplně naposled, tedy bezprostředně před smažením karbanátků.

33 DOBRÝCH RAD A TRIKŮ

20. **Jak se dá zachránit připálená rýže?** Pokud se vám povedlo lehce připálit rýži, nezoufejte. Položte na ni krajíc chleba a nepříjemná spálená chuť za chvíli zmizí.
21. **Aby vám sklenice nepopraskala.** Když do sklenice vložíte stříbrnou lžičku, můžete do ní nalít i horké nápoje a sklo nepraskne.
22. **Svěží kytice.** Aby řezané květiny rychle nezvadly, vložte do vody nakrájený brambor. Stonky květu s ním ale nesmějí přijít do styku. Kytice pak zůstane čerstvá dvakrát tak dlouho.
23. Přesolená polévka. **V přesolené polévce povařte rozšlehaný bílek, nebo syrové plátky brambor. Bílek i brambory před podáváním vyjměte**
24. **Odstraňování skvrn po čokoládě.** Skvrny po kakau nebo čokoládě se jednoduše odstraňují teplým glycerínem a následným vymytím teplou vodou
25. **Aby byly řízky naprosto dokonalé.** Při smažení řízků přidejte do rozehrátého tuku silnější kolečka syrového bramboru, tak se vám nikdy nepřipálí. Aby byly řízky hezky dozlatova vypečené, báječně křupavé a strouhanka z nich neopadávala, nesmíte je před přípravou nechávat dlouho obalené v lednici a při samotném smažení přikrývat pokličkou. Pokud ale do vajíčka na obalování přidáte bílý jogurt (na 1 vejce asi 1 lžičku), strouhanka bude na mase pevně držet.
26. **Označení krabic.** Jídlo, které dáváte do mrazáku, nejprve označte. Popisky na umělohmotné krabičky napište voskovou tužkou. Snadno chytá na umělou hmotu a nesetře se.
27. **Upečené maso** krájíme 10 až 15 minut po vyjmutí z trouby, aby z něj nevytekla šťáva.
28. **Aby strouhanka při smažení řízků neodpadávala,** přidáme do našlehaných vajec několik kapek oleje.
29. **Kuře před pečením** potřeme olejem nebo máslem s citronovou šťávou. Maso bude vláčné a chutnější.
30. **Jednoduše oloupané citrusy.** Pomeranče a grapefruity půjdou snadněji oloupat, když je předtím asi na 3 minuty vložíte do misky s vlažnou (rozhodně ne horkou!) vodou
31. **Jak se dá zachránit připálená rýže?** Pokud se vám povedlo lehce připálit rýži,

nezoufejte. Položte na ni krajíc chleba a nepříjemná spálená chuť za chvíli zmizí.

32. **Aby vám sklenice nepopraskala.** Když do sklenice vložíte stříbrnou lžičku, můžete do ní nalít i horké nápoje a sklo nepraskne.

33. **Chodí k vám do spíže na návštěvu mravenci?** Rozlučte se s nimi ekologicky. Nasypte jim do cesty kmín nebo jedlou sodu. Nelíbí se jim ani prášek do pečiva – otočí se a půjdou raději jinam.



